

Свеска VII. и VIII.

Сарајево, јули и август 1890.

Год. IV.

Власник: АЕМ. Консисторија.

Уредник: Ђ. Петровић, свештеник.

Архијерејска окружница.

Дионисије милости Божијом Архијепископ и митрополит зворнички и почасни
Ексарх-Далмације.

*Благоизабраним и славним српско-православним црквено-школским општинама и одборима и свему
Благочастивом српско-православном нашем народу у свој Богоспасајемој нашој Епархији Зворничкој.
Благодати, мир и милости од Господа Саваота Бога нашега, а од нас молишва, благослов и отпустај-*

Исус Спаситељ наш и Бог установивши свету своју вјеру за бољитак и спасење свију срцем и душом вјерујућих у Њега људи, између осталих својих божанствених заповједи и наредаба поставио је и духовне пастире, наложивши им тешко бреме: да руководе душевно све вјерујуће у Њега т. ј. стадо Христово, и да буду посредници између Бога и народа, вршећи свете тајне, поучавајући и молећи се непрестано Богу за здравље и душевно спасење свега крштенога народа. Народу пак заповједао је и наложио да слуша своје духовне пастире, т. ј. свештенике, који га поучавају на добро, да их поштује као своје духовне оце и наставнике и да се брине својски

за материјално њихово живљење. И та се је наредба Божија не само вршила и врши од постања православне цркве, свуда по свијету гдје год постоји православно народ и свештенство, него се је она раширивала и побољшавала кад год би то захтјевале свјетске материјалне околности, што је ријети: кад год су се поскупљивале за живот требајуће ствари. И народ је с' благодарношћу и признањем побољшавао свештеничку таксу, да се не би њихови духовни пастири и њихове породице патиле оскудицом, што би велики гријех био код Бога, а грдна срамота и понижење за наш народ пред иновјерним народима. А овако се што, т. ј. побољшавање свештеничке таксе, чи-

нило и овдје код нас, као што сви о том знате, кад год су то, цјену ствари дижуће околности захтјевале. Али од неког доба амо, изгледа на жалост, као да се хоће да заборави на ту свету дужност; јер из дана у дан све то већма и већма мучније долази до својих заслуга свештенство, које никакве сталне, као што би требало, плате немајући, једино чека да се тко роди или умре, или ожени и тако даље, па да узмогне доћи до коре љеба, те да нахрани и себе и своју дјецу.

Једини бир што му је као нешто сталније, па и до њега не може тачно доћи ни за пет година, те да се може пофалити и Богу благодарити: да бар у пет година једноч, може покупити сав свој бир од цјеле своје парохије. Осим тога опазило се је и то: да многи од народа пресекали су себи често похађање цркве уз пркос пријашњем лијепом и Богоугодном нашем обичају; недају да се свете наше тајне у црквама врше, као што Бог заповједа и закон прописује; на више мјеста не зову свештеника, да им опоја малу умрлу дјецу, говорећи: да малој дјечи не треба опјела, а и парастосе својим мртвима почели су давати без кољива, које кољиво закон прописује.

Да није пак добро — и то по сами народ — овако ладно према праједовској вјери и својим духовним пастирима понашање и немарност, то сваки паметан и разуман човјек може лако увидити; јер нема тога човјека на свијету да нежали на онога, коме служи за кору љеба, кад му овај и ту суху и мршаву кору крњи и подпуно недаје, и да не потражи одбране и помоћи код других противу таквог немилосрдника. А да се услед оваких жалби и међусобног незадовољства полако, лако и готов неосјетљиво усађује клица мржње и изазивања, што би од замашних хрђа-

вих по наш народ и православну нашу вјеру последица било, и то сваки унапред увидити и добро разумјети може, кад би само хтјео мало бистрије са својом браћом и пријатељима претрести ову ствар. По нашем пак скромном мишљењу: свакако треба да народ често похађа своје свете цркве и држи добро закон, и да воли и поштује своје добре духовне пастире, и својски да се заузима за њихово достољепно издржавање, а и саком датом приликом и пред осталим још свијетом и словом и дјелом да доказује своје ср,ачно поштовање и уважавање према своме добром свештенству, ако жели себи добра. Такођер и свештенство треба да је срцем и душом одано Христу Богу, вршећи и то најстрожије све његове свете заповједи, љубећи своје духовно стадо, као своју дјецу и браћу, и непрестано и неуморно радећи и трудећи се за његов морални и духовни бољитак, и клонећи се брижљиво сваког шкандала, које би и најмањи повод дало на понижење свештеничког угледа. Сретан је и пресретан и у овом свијету и на небу, после смрти сваки онај народ и свештенство, који овако мисле, понашају се и раде. Тешко пак и горе бити неможе оном свијету, у ком ударају народ на плочу а свештенство на клин. А може ли и кад добра бити тамо гдје народ немари за добро издржавање свога свештенства, а ово пак т. ј. свештенство непази на себе колико би требало? Додуше признати се мора, да се трефљава и међу духовенством, по гдјекоји свештеник, који неодговара подпуно свом високом чину; јер су и свештеници људи, те по том и они некад нагнути су коме људском фелеру; али има начина и средстава да се оваки доводу на прави пут, кад би се народ са својим архијерејом у добром договору и споразуму заузимали око тога,

WWW.UNILIB.RS

и то онако исто, као што паметни и расудни људи чине, кад им се што недовољнога догоди у кући или међу својима, па увиђајући срамоту која и на њих саме отуда пада, паште се без хуке и бруке да уред доведу и опамете своје злочесте распуштенике, без да их тко други чује. А нека је вјечита фала и благодарност милостивом Богу, што се неможемо данас потужити, бар ми овдје, да имамо онаке злочесте свештенике, да се немогу трпјити. А да би се од сада и народ поправио у смислу својих вјерозаконских дужности, а и оно неуредно наплаћивање свештеничке заслуге, о ком смо повели ријеч и мало прије овдје описали га, уред довелo, и да би се хрђаве отуда посљедице и по народ и по цркву предупредиле, које и јесте права цјелъ и намјера ове наше архипастирске окружнице до Вас милог и љубезног нашег стада, предлажемо свима Вама сљедеће предлоге, са подпуним унапријед увјерењем, да ћете их и Ви у вашем правомислију оцјенити и за цјелисходне наћи:

1. У вријеме побирања свештеничког бира, кад дотични свештеник јави дотичноме кнезу: да ће тог и тог дана доћи по свој бир у село, нека је кнез дужан јавити то сваком кућном домаћину у селу на два дана прије означеног од свештеника дана, те да се тог одређеног дана сваки домаћин нађе код своје куће, кад му свештеник за бир долазио буде; осим ако који од домаћина добио буде за тај дан позивницу од власти или од опћинског уреда и т. д., или ако због својих кућних послова мора бити удаљен од своје куће. А кад свештеник дође и лијепо се са сваким домаћином поздрави, нека га и домаћин и сва кућна чељад дочекају као духовног оца са највећим поштовањем, и нека „што је попово буде готово,“

као што то лијепо народна пословица каже, без да се правдају неким неоправданим изговорима, само да не би дали своме свештенику бир.

2. Вјенчања и прекадње свакако, а гдје неспречавају какве препреке, и крштења и све остале свете тајне, да колико је то могуће имају се од сада у црквама вршити и то прије подне окром нужде.

3. О крстов-данима и општим молитвама када је дужна свака кућа, по вајкадашњем обичају плаћати свештенику по 10 новч. и то за молитву, преливање гробља, спомена живијех и мртвијех, које су новце по дојакошњем обичају кнезови били дужни на дан прије од свакога домаћина покупити и свештенику уручити кад дође у село, коју своју дужност данас непризнају кнезови, нека буду обвезани од сада да врше то тачно као што и прије, без икаква изговора.

4. Укида се од сада непристојни обичај, што се је у вријеме четири поста слала по сеоским кућама водица од стране свештеника по дјецџ или простим неким људима; а наређујемо да се од данас у свакоме селу одреди по једно чисто и прикладно мјесто, гдје ће свештеник собом у сва горе означена времена водицу осветавати, и то у присуству свакога домаћина у селу, и пошто сви цјеливају крета онда свака нека одтуда понесе собом својој кући водицу; за ту опћу водицу није нико дужан ништа плаћати, осим ако хоће од драге воље, при цјеливању крета да баца свештенику што год; а ако који од домаћина пожели да му у кући свештеник водицу осветита дужан је платити му по такси.

5. Као што је сваком познато, свака је кршћена душа дужна похађати своју цркву сваке недеље и свакога празника у години, осим болести или какве друге

оуправдане препреке; но будући у нас гдје нема још онолико цркава, колико нам требају, те је зато већина народа прилично удаљена од цркава; зато наређујемо и то за сада, да је сваки домаћин дужан дванајест пута у години најмање у цркву на богослужење доћи без икаква изговора, што ако не би чинио има се сматрати као преступник црквених наредаба, па ако се непоправи у том након трократне опомене од стране свога свештеника, подлећи ће црквеној епитимији од стране свога духовника при исповјести.

6. Крсна имена имају се од сада на побожнији и пристojнији начин славити, и то као што сљеди: сваки домаћин на дан свог крсног имена има доћи собом у цркву, осим ако му је црква веома удаљена од куће, дати пописати на спомен имена цјелокупне своје породице, донијети цркви по могућству своје: свијећу, зејтина и тамјана, и том ће му приликом свештеник у цркви прекадити. А више од једног дана не смије се та слава продужавати, на моралну и материјалну штету породице.

7. Сваки домаћин дужан је у случају смрти ма ког малог дијетета у његовој кући, позвати свештеника да опоја мртво дијете; а који то не би хтјео учинити поднашће такођер под епитимију црквену.

8. Сви у опште парастоси били они трећина, деветина и т. д. не смију бити без кољива, и у таквом случају биће одговоран црквеним наредбама сваки онај, који пренебрегне ту своју дужност.

9. Младићи и дјевојке и њихови родитеља или старатељи нека пазе добро од сада прије нег' што даде једно другом поштену ријеч да ће се узети, те да не буду приморани усљед свога лакоумија и непажљивости од заруке до вјенчања,

покајати се и ријеч своју погазити, усљед чега порађају се велике неповољности, свађе, тужбе и зао међу народом, за једну или другу страну глас, на велику њихову и њихових породица моралну и материјалну штету; него нека не бивају у таквом важном случају брзи и лакоумни у обећањима својима т. ј. нека најприје једно друго најбоље упознају, и нека једно другог а худ и нарав мало продужењем времена боље упозна, па тек онда да даду једно другом поштену своју ријеч и заруче се, а никад не тако што не покушавају младићи без претходне приволе на то својих родитеља или старатеља. Родитељи пак или старатељи, ако увиђају у свом чадолубљу и опитности, да неће бити добрих посљедица од оваког савеза њихове дјеце, не покушају и употребе сав свој родитељски уплив, али не као мучитељи но као прави родитељи, да лијешим т. ј. разговјетним начином одврате своју дјецу од оваке незреле млађане намјере, па ако успједу то је добро; а ако ли не могу успјети, боље ће бити да се и они приволе жељи својих дјеце и даду им свој родитељски благослов, него ли да се са својом дјецом и будућим пријатељима тјерају, које не би добрим плодом уродило; а и кад би оваки против њихове т. ј. воље, а са дозволом црквеном склопљени брак усрећио њихову дјецу, не би се имали усљед своје противности стидити и понижени пред свјетом бити. Сви пак они, који се буду одсада заручивали, па се прије вјенчања буду покајали, хотећи да своје заруке униште, нека добро дознаду: да ће се над њима најстрожије извршивати прописани за оваке случајеве закони, по којима кајућа се страна мора повратити дупло оно, што је при заруци од невине стране добила, а изгубити оно, што је

дала и потрошила; осим тога ускратиће се и вјенчање кривој странци са другим лицем до архијерејског ријешења.

10. Будући на жалост сеоских наших цркава рачуни не стоје ни у каквом реду, усљед чега цркве трпе велику штету, а црквени тутори и одбори велику укору од народа, из чега се често пута порађају велике свађе и тужбе, што није лијепо ни за цркву нашу ни за народ; зато смо наредили подручним нам пречасним протојерејима, да сваки у свом котару годишње похађа сваку цркву, да би прегледао црквене рачуне и обавјештавао о том свог архијереја. Но будући још у нас нису одређене никакве догације протојерејима за њихове испред архијереја административне дужности, то наређујемо да протојерејске путне трошкове намиривају дотичне цркве, на које се нипошто непротиве црквеним новцима и приходима управ-

љајући црквени тутори и одборници, а на позив протојереја нека се сви позвани нађу у одређени дан код цркве са рачунима посриједи.

Не сумњајући дакле унапријед као што горе рекосмо, да ћете ове наше за сад архијерејске предлоге и ријешења — увиђајући њихову моралну и материјалну корист, са душевном радошћу прихватити и старати се својски, колико буде зависило од вас, за њихово тачно извршавање, поздрављамо вас архипастирским поздравом, објеручке благосиљајући вас и све ваше. А мир вам свима у Христу Исусу, у истини и љубави. Амин.

Дано у Д. Тузли мјесеца Новембра 16. 1889.

Ваш архипастир и топли у Христу молитвеник и доброжелатељ.

АЕ. и Митрополит Зворнички:
Дионисије.

Задужбина херцега Стефана код Горажда.

(Наставак.)

II.

Горашка црква скромна је и проста грађевина, саграђена у виду крста, већином од материјала, који је покупљен са рушевина неке првапње грађевине. У црквеним зидовима имаде више каменова, који су још далеко прије, имали своје нарочито опредјељење. Тако се у олтарском зиду унутра виде два љепша израђена камена са римским натписима, који су можда узети са каквог старинског гробља, или разорене градине, или храма, а казује се, да ће у зидовима бити још више сличног камења.

Садашња црква не показује данас у потпуности првобитни облик грађевине,

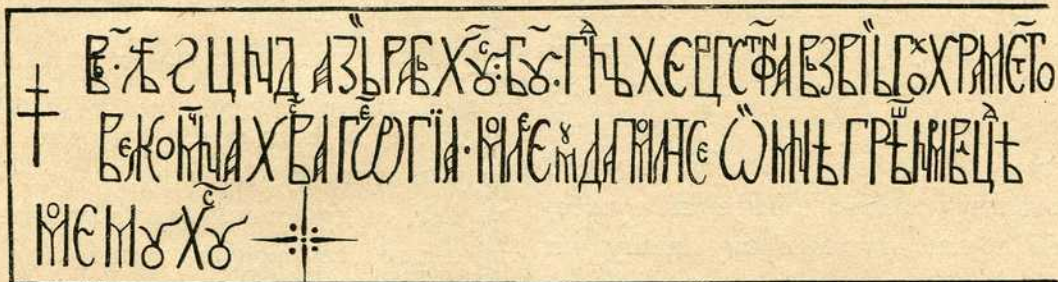
који се према сачуваној предаји, и у не колико према казивању очевидаца, неколико пута мијењао.

Црква је саграђена у виду крста, чији су десни и лијеви крак, а тако исто и олтарски полукруг, нижи од остале цркве. Зидови су врло јаки, дебели по 1.02 мет. високи су споља до под кров 4.70 мет., на крацима крста по 2.12 мет., на сјеверном постраном простору 1.65 мет., на олтару наоко 2.36 мет. високи и савим равно једноставно израђени. Црква имаде само једна и то западна улазна врата, над којима данас стоји урезан натпис Херцега Стефана о градњи цркве. Тај камен дугачак је 1.28 мет., висок

0.25 мет., а урезана слова висока су 7.5 центиметара. Цијели тај знаменити натпис сложен је вјештачким скраћивањем

у непуна два реда тако малог простора, — чији приближан изглед и вјеран склоп приказује сљедећа слика:

къ лѣто 6954. азъ равъ хрїстѣ богѣ господинѣ херцегѣ Стефанѣ въздвигохъ храмъ святаго великомѣченика хрїстова Геворгіа моле емѣ да помолит се ѡ мнѣ грѣшном владѣцѣ моемѣ хрїстѣ.

У писаним србуљама, а и у штампаним црквеним књигама из мљетачке штампарије XVI. вијека¹⁾ што се у похрани цркве налазе, и које сам на ту цијел нарочито претраживао, види се сасвим исти облик слова, и исти начин скраћивања, — само што су слова у натпису још старијих, простијих облика, чиме несумњиво доказују своју древност, пошто су постала при крају прве половине XV. вијека²⁾. На предњој половини цркве налазе се 3 прозора из новијег времена, и то 1 на прочељу, а остали на јужној и сјеверној страни, на другој пак половини цркве имаде само 3 прозора, и то 2 у олтару, а 1 на јужном избоченом простору. Ови задњи прозори врло су малени, високи по 0.60 мет. а широки по 0.32 мет., а некада бијаху, ваљда нужде ради још мањи, макар да им је унутарња основа много већа.

Као што се у самој цркви види, данашња унутрашњост цркве имаде 3 простора: храм са солејом и нузгредним простором десно и лијево, за тим олтар, и побочни простор са сјеверне стране. Храм до иконостаса дугачак је 12.47 метар.

¹⁾ Октоих Бож. Вуковића од год. 1536.; — Триод, Стефана од града Скадра од год. 1561. итд.

²⁾ Види расправе, наведене у примједби под 1 на стр. 245 овог листа.

а широк 5.34 мет., простори десно и лијево дугачки су по 2 мет. а широки по 1.80 мет. Дуљина олтара до источног лука износи 2.07 мет., премјер лука 2.15 мет., дакле укупно 4.22 метра. Дуљина цијеле цркве унутра износи по том укупно 16.66 мет. Нузгредни простор са сјеверне стране, на коме нема ни једног прозора, дуг је 3.15, а широк 1.42 метра.

Тавански је свод зидан, те на старом дијелу цркве, изведена су ребра његова у виду шиљастих готских лукова, дочим пак на осталоме дијелу сасвим су обла. Висина до свода у храму изнаша око 7.30 мет. а у олтарској опсади 3.45 мет.; у пригратцима пако по 2.81 метра. Црквене зидове с поља и изнутра покрива сада проста кречна обљена, а некада су, како се прича, ти зидови били украшени сликама. Код поправака прије недавног времена откривена је непосредно до простора за пјевницу, на мјесту, ђе је владичин сто, на зиду, голема, простије израђена слика св. Архангела Михаила, но данас се више не види, пошто је сва црква обљепљена дебелом кором, коју је набацала рука простих домаћих дјелатеља.

Избочена јужна страна служи као простор за пјевницу, а сјеверна као прилаз у побочни простор, у који се улази

на ниска врата. Пошто у истоме простору имаде уз источни зид мала каменита трапеза, а у зиду десно и лијево удубине као за жртвеник и кадилохранионицу, те се може мислити, да је тај простор некада служио као засебна мала црквица, веома подесна за скрушене молитве великијех испосника, имајући како се приповједа, храм собор св. Архангела Михаила, — дочим данас служи као мјесто за исповједање. Кад је тај обичај у живот приведен, да ли од вајкада или од новијег времена, — не да се означити. Ако се још припомене, да је уз предњу страну цркве прислоњен неукусан, једноставан дрвен звоник, са једним звоном од год 1882., које је дар Њег. Вел. нашег премилостивог цара Франц Јосифа I., — онда је тиме у главном исцрпљен опис садашњег грађевног стања Херцегове задужбине.

Поменуто је већ како се знаде, да се облик цркве досада више пута мијењао. У колико је традиција сачувала спомен о томе, то се повјест стања ове грађевине може подијелити у три перiode, које су овако текле:

Првобитна грађевина било је исте ширине и висине као данас, али је у дуљину хватала једва нешто преко половину данашњег протезања цркве.

На мјесту, гдје је иконостас, био је зид у вис од прилике до половину висине цркве, кроз који су у олтар водила само двоја врата, наиме царске двери и сјеверна врата. Пред сјеверним вратима олтарским налазила се зидана гробница, покривена плочом без натписа; а иста гробница у прерађивању цркве год. 1869. нађена је сасвим празна. Тик уз предњи зид цркве, десно од улазних врата, лежала је надгробна плоча са старинским на жалост кратким натписом:

† Ње име кога се лежи рабъ божи кнезь Радославъ Ширинникъ. Иста та плоча дуга 1.65 мет. а широка 0.59 мет. лежи данас такође пред црквом, с десне стране врата, од времена и људског хода силно отрвена — а могуће је, да је некада покривала ону гробницу пред олтаром, пошто се види да је скројена за гроб, који већ имаде широк оквијер, те би унутра имао бити много простанији. Тко је био тај кнез Радослав, ђе му је управо гроб, а зашто му је надгробна плоча пренашана са једнога мјеста на друго, то је мучно пронаћи, пошто је о томе нестало свакога спомена. Та стара црква имала је мален, плочаст отворен звоник, сличан звонницама по Далмацији, или онеме на старој мостарској цркви, — са једним звоном. На врху бијаше каменит крет, који је до данас сачуван, дочим је звоник екињен, како се приповиједа код прерађивања год. 1869. То древно звоно било је малено, плитко, слично ћаси, са увом за утврђење у сталак, шупљином велико за 5—6 ока, а без икакова натписа. У колико допире сјећање садашњег нараштаја, исто се звоно чувало у олтару, те га пошто бијаше распукнуто, некако шездесетијех година овога вијека, однесе нека Хаџи Стака у Сарајево, да га даде прелити, али — не зна се с којег узрока, — тек црква горашка, што се сажаљевати мора, остаде без једног важног епоменика старине своје. Над вратима те старе цркве стајао је исти онај херцегов натпис, који се и данас на новој пригради налази.

Колико је дуго трајало ово доба херцегове задужбине, — кад се свршило, да ли је то заиста био првобитни облик те цркве; можда првобитна задужбина херцегова разорена, па се убрзо на њеним рушевинама подигла скромна малена

црква? На ова преважна питања, која некијем правом нужности и оправданости искршавају пред очима испитиваоцу — оскудни податци не могу да прибаве никаква одговора.

Други период грађевног стања цркве, настао је како се прича, у прошлости вијеку, а промјена је изведена усљед веома значајних узрока. Тога времена, према причи народној, даде неки паша, члан тада и од вајкада у Подрињу моћне и најзнаменитије породице бегова Сијерчића, подигнути велик приградак цркви сприједом у истој ширини, а у дубини од 6 метара, дочим је висина хватала једва нешто више од половину висине старе цркве.

У тој градњи стара црква остала је сасвим нетакнута, те се тада из новог дијела цркве улазило у стару цркву на првашња стара врата. Херцегов натпис остао је и даље на своме мјесту, а тако исто звоник са крестом. Код старих улазних врата бијаше подигнута каменита трапеза, те је исти приградак, како се приповиједа, био је употребљаван као нарочита црква, са храмом св. оца Николаја. Год. 1869. разваљена је та трапеза, и утрошена у зидању, само је до данас остала њена горња плоча. Ступ те трапезе био је од тесаног четвороугаоног камена, вас покривен некаквим римским натписом, а утрошен је са осталијем градивом год. 1869. Да ли је и кад је иста трапеза била освећена, то се не даде пронаћи, а још се ни то не зна, да ли се приликом тога недозвољеног и грјешног дирања у светињу цркве, нашли трагови каквога записа у њој, чиме би се онда било могло да што више сазна о постанку трапезе и тога приградка.

Да је збиља некоји паша Сијерчић могао имати такав одношај према цркви,

народна предаја налази оправданости у једној пјесми, у којој се од прилике описује овакав догађај: „У давно вријеме (у прошлом вијеку) дође заповјед од султана, да се у Горажду на Дрини гради Ћуприја, на што буде приправљена лучева грађа. Но Ћуприја се не сагради, пошто томе ради нечега противан бијаше тадањи паша Сијерчић; као да је тада забављен био око дограђивања цркве. У Фочи је био тада неки паша Шувалија, који оптужи пашу Сијерчића, што не ће да гради на Дрини Ћуприју, већ гради Власима богомољу, у коју троши приређену лучеву грађу. Паша Шувалија пошао је нарочито ради тога у Призрен пред везира, који тада из Цариграда у Босну долазаше, на што овај из Вишеграда оправи 30 својих делија да извиде: е да ли је Сијерчић-паша у српску богомољу — како је оптужен, — трошио приређену лучеву грађу. Делије дођоше у Горажде, претражише црквену грађу; али нађоше, да ту није трошена лучевина, већ хрстовина. Стигоше кашње везира у Прачи, пак му казаше како је, — на што се овај љуто расрди, пак даде пашу Шувалију посјећи“. Тако каже пјесма, од које приповједач до сад не заборава само ове предње стихове:

„Подиге се паша Шувалија
На самару, у нову јулару —
Срете пашу у Новом-Пазару,
Даву чини пашу Сијерчића.
Што је султан емер учинио,
Да се гради на Дрини Ћуприја“,

„Он не гради на Дрини Ћуприју,
Већ он диже лучеву јашпију,
Те Власима богомољу гради“ . . .

Садржај ове важне пјесме, коју би ваљало пронаћи, мањ ако није сасвијем ишчезла, као да налази потврде у при-

чању, да су се код радње год. 1869. на старој грађи трагови од јеничарских сјекира. Да се пак херцегова црква у прошлome вијеку збиља поправљала доказује један на жалост врло кратак запис на корици мљетачког октоиха, ђе стоји записано: „покрила се црква горашка 1778“.

Па шта је могло да побуди тада силне бегове Сијерчиће, да према народној причи подижу исти преградак цркви херцеговој! Ово врло занимљиво питање није могуће изравно и потпуно расвијетлити, пошто црква и прича не пружају у томе погледу никакових података; но можда би коме могло поћи за руком, да их прибере од данашњих потомака, те беговске породице. Па ипак се може са великом вјероватношћу узети, да је тој градњи могао бити слиједећи разлог: Племенски посјед бегова Сијерчића обухвата сав предјео око цркве, пак су по томе они данас власници истог онога земљишта, које је прије турског освојења Подриња јамачно припадало ономе кнезу Радославу¹⁾, чије су кости нашли вјечног одмора у херцеговој земљи или пред њом, и који јамачно бијаше господар онога данас безименога града, чије се развалине налазе на врху купастога бријега више цркве. Исти посјед, сличност имена „Сијерчић“ са именом „Ширинић“, прича о дограђивању цркве, — све то скупа узето, оправдава мисао: да су бегови Сијерчићи потомци кнеза Радаслова, који су по заузећу Подриња примили ислам, па некоји од њих, — у часу повољног духовног расположења, а можда на темељу усмене предаје у породици, да тијело рецимо, њихова родоначалника

почива пред вратима горашке цркве, — потрудио се по обичају, који међу мухамеданцима у великој части стоји, око земних остатака Радослављевих, подигне цркву, да му родоначалник у светињи почива¹⁾. И збиља гробна плоча кнеза Радослава, стајала све до год. 1869. у крај врата старе цркве десно уза саму часну трапезу нове цркве, дакле у цркви, из чега излази, да је заиста тај гроб, био поводом дограђивању цркве. Да су пак бегови Сијерчићи заиста имали неку особиту свезу са истом црквом, свједочи и та склоност, што су они у колико садањи нараштај памти, вазда и у свакој прилици цркву помагали, и од сваке је напасти бранили, — те је у главноме остала поштеђена и сачувана до данашњих времена. Тако се приповједа, — и то је жива истина, — да су они до времена Омер-паше, о сваком празнику и збору народном код цркве, слали своје оружане људе (кавазе) к цркви, да пазе, да се не би побожном народу, код светиње догодила какова биједи и невоља, нарочито пак од дотичних фанатичких и мрзовољних домаћих мухамеданаца, или пак Турака. Та заштита, тијех, по свему томе великих добротвора цркве горашке, која је ваљда њојзи од вајкада пружана, јамачно је учинила, да је османлијска поплава, која је у XV. вијеку и касње опустошила цијело Подриње, и толике храмове уништила, да им се трагови данас једва у честим називима мјеста: „црквине, црквишта, кале“ и т. д. наћи могу, — оставила херцегову цркву не-

¹⁾ Слично томе учинила је и знаменита старо-валтеоска, сада беговска породица „Драче“, који и данас на своје породичком гробљу, мислим у Драчевици (мостарски котар) држе и чувају као светињу гроб својега прапрадеда, војводе, који је гроб означен крстом, те и данас мирно стоји у сред толиких мухамед. гроб. каменова. Тако ми причаше једном приликом год. 1884. један угледан члан те породице, која, часно јој било, тако дивно поштује своју старину и поријекло-

¹⁾ Поље на десној обали Дрине, према цркви зове се и данас „Ширинићевина“, а то је доказ горњој претпоставци, да је кнез Радослав био властитељ горашког краја, а живио у граду више цркве. Што се његов гроб налази у херцеговој задужбини крај ње, даје повода вјеровању, да је био у родбинству са херцетом Стефаном.

такнуту, да далеким потомцима сачува успомену на славнога херцега Стефана. Како су дивна дјела промисла божијег!

Год. 1869. може се у неку руку управо назвати кобном годином у историји херцегове цркве. Те се године око цркве много радило: дозиђивало, прерађивало, — и црква је добила свој данашњи вид и устрој, али на жалост, на неисказану штету старинских споменика исте цркве, у толико, да би описивач, који би прије године 1869. био предузео опис херцегове задужбине, имао много много бољи изглед на темељитост и потпуност свога рада, пошто би био имао пред очима више стварних споменика те древне цркве. Исте године подигнут је Сијерчића приградак на исту висину са старом црквом, а звоник скинут. Тада је извађен зид од pročеља старе цркве, и црква тиме добила само једну просторију за храм. Гробна плоча кнеза Радослава изнешена је из цркве, и постављена на своје садашње мјесто. Херцегов натпис скинут је са свога древног мјеста и стављен над вратима новог pročеља, где се и сад налази. Некоји каменови са натписима утрошени су на дозиђивање и иначе, те је један досијео, да послужи као оквијер на прозору, код десне пијевнице, и тако ипак остао на видуку, дочим су остали ишчезли испред очију љубошитног испитивача. Тада је уједно извађена и часна трапеза из храма св. Николаја, а тако и олтарски древни зид који је служио као иконостас у херцеговој цркви. Големе тврде плоче старог

патоса повађене, и ударен нови патос од камена миљевине. Црква је тиме у погледу простора и уређености много добила (прије бијаше н. пр. изузевши олтар, сасвијем мрачно, а сад је добила 3 нова прозора) — али управитељи тога посла нису можда ни слутити могли, како су се у многومه грдно огрјешили о спомен осниваоца и кашњих ктитора и приложника тога св. храма, дочим је све то под свјеснијом управом могло да се обави, а да се не избришу толики трагови црквене старине, која треба да је свакоме света и неприкосновена. Таковијем су начином и по многијем другијем мјестима на жалост, пропали многи свједоци нашег прошлог живота, који би нам данас за утврђење и расвијетљење истинитог тока наше историје тако јако требали — да би управо најсветија дужност била, да се постара о томе, како још и ови досад опстојећи споменици, не би допали исте судбе. Узгред буди речено, у времену споменутог прерађивања цркве бијаше горашка парохија више година удова.

При свршетку овога грађевног описа цркве, ваља још припоменути, да патос црквени лежи у истој висини са површином земље, која околност такође потврђује древност цркве, која је и према томе постала прије турског освојења, пошто су све, касније грађене цркве (н. пр. сарајевска, мостарска и чајничка стара црква), морале се мање или више спуштати у земљу.

О религији (вјери).

Чудеса Исуса Христа.

(Свршегак).

Чудеса се овдје јављају неопходнима, ако обратимо позорност:

1. *На лице Исуса Христа*, који по спољашњему својему стању јављајући се сиромашним Галилејцима, и производећи из Назарета, није могао иначе побудити позорност на своју науку и задобити свеопшту вјеру у Његову Божанственост, до ли само дјелима — надчовјечјима.

2. *На Његову цијељ*, која се састојала у том, што би Он као Месија имао проповиједати нову науку. Та цијељ не би могла бити постигнута без чудеса, јер је и старозавјетна наука, коју је проповиједао Мојсије, потврђена била многим чудесима.

3. *На стадање стање народа Јеврејскога*, који је у то вријеме очекивао Месију, заодјенутога земаљском величином и блијеском, а чудеса сматрао неопходнима за доказ Његовога Божанственога посланства. Тако кад се је Исус Христос први пут појавио у храму Јерусалимском у својству учитеља, и истјерао из њега трговце, у тај мах тражише од Њега чудеса: *Каквим ћеш нам знаком доказати, да имаш власт тако поступати?* (Јоан. 2, 18.), а другом приликом рекоше му: *Какав ћеш дати знак, да увидимо и да Ти вјерујемо?* (Јоан. 6, 30.) Тако се знаде, да су многи Јудејци, усљед чудеса, која је Исус Христос учинио, повјеровали у Њега, и онима, који су се сумњали признати и непризнавали Га за Месију, говорили: *Када дође Христос, еда ли ће више чудеса чинити него Овај што учини?* (Јоан. 7, 31.)

Чудеса, која учини Исус Христос, можемо подијелити у три врсте:

У прву врсту спадају тренутна и потпуна исцјелења разних и не излечивих болести, која учини једном ријечју — кадкада додиром само, као што су н. пр.: 1) исцјелење ослабљенога у бањи, учењено у суботу, које даде Исусу Христу згону, да таквим поразом објави своје достојанство; 2) исцјелење слијепога од рођења, врху чега бијаше поведена судбена истрага; 3) исцјелење слуге капетановог и сина царског дворјанина, које учини у њихову отсуству; и 4) исцјелење ослабљенога, који је патио од узетости, у којој

прилици Исус Христос доказа, да има власт отпуштати гријехе.

Другој врсти спадају чудеса, којима се је Исус Христос показао господарем природе, као што су: 1) претворење воде у вино; 2) утишање буре и ходање по води; 3) насићење пет тисућа људи с пет хљебова.

Трећу врсту Христових чудеса састављају васкресења мртвих, као што су: 1) васкресење неке удовице из Наина, учињено додиром носила и ријечима: *Младићу, теби говорим, устани!*; 2) васкресење кћери начелника синагоге Јаира, учињено додиром и ријечју, и 3) васкресење Лазара, четирдневнога мртца, учињено једном ријечју, о ком је догађају савјет Јудејски у потпуном с брању вијећао.

Да су та чудеса тако тачно учињена Исус Христом, као што о њима приповиједају Еванђелисти, несумњиво је по важности свједока.

Непосредни свједоци чудеса су сами Еванђелисти и Апостоли, који су их не само видјели или чули за њих, но су и сами од Исуса Христа добили дар чудотворства, и који у самом начину приповједања свога представљају очевидне доказе своје искрености.

Посредни свједоци су како сви Јудејци и незнабошци, који су се обратили у Хришћанство, какво обраћење без чудеса било би највећим чудом, тако и начелници јудејски: Никодим, Јаир, и сав врховни савјет јудејски (синедријон), који не могавши опровргнути очевидности чуда, (васкресења Лазарева) размишља: *Што да радимо? Човјек овај силна чудеса чини?* (Јоан. 11, 47.) и најпослије закључује: *Боље је нека један човјек умре за народ, него ли да сав народ пропадне.* (Јоан. 11, 50.)

Дјела ова била су права чудеса т. ј. не дјела вјештине (умјетности — мајсторије какве), или случаја, но дјела Божанствена. И 1) нема никаквих биљега вјештине, јер и у наше просвјешћено вријеме разум их не може објаснити из сила и закона природних. 2) Мисао о случајности губи се како изванредном множином и разноликошћу овијех чудеса, која су вазда по вољи Исуса Христа свршавана, тако и прекрасном

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

сагласношћу њиховом с науком и цијељу Његовом. С тога ми с правом са савременицима Исуса Христа, Никодимом, Јаиром и другима, признајемо под чудесима Његову Божанствену силу.

Говорећи о чудесима Исуса Христа, Хуго примјећава: „Није ли био сам Исус Христос чудом? Бадава се обраћамо ми Његовом народу околностима Његова рођења и васпитања, које су у тридесетој години живота произвели таквога Сократа, који несравњено превасходи Атинскога у животу и смрти, узвишеношћу појмова и чистоћом науке, и при том тамо, гдје би под господовањем предрасуда, сујевјерства и при пропалој народности, сами одлични дарови и способности могли бити сасвим подављени! Па колко се Он времена трудио над промјеном свијета? врло мало времена! Он је засјао као муња, која се у једном тренутку ока појави са истока и блијесне до запада.“

Чудеса, која учини Исус Христос, нијесу само свједочила о Његовој љубави према роду човјечијем, и тим потакнула и приуговорила срца к слушању и примању Његове науке, него су и доказивала (и доказују) Његово Божанствено посланство а уједно и Божанствено начело Његове науке.

То је јасно из 1) својетава чудеса, јер она нијесу могла друкчије постати, него од Божанствене силе, коју Бог може приопштити само проповједнику праве (истините) религије.

2. Из јасних ријечи о том самога Исуса Христа, које рече: а) народу: *Дјела, која Ми даде Отац да их свршим, та сама дјела, која Ја чиним, свједоче за Мене, да Ме је Отац послао*, (Јоан. 5. 36.) *Ако Ја не творим дјела Оца Мојега, не вјерујете Ми, ако ли творим; то ако Мени и не вјерујете, дјелима Мојима вјерујте да познатите и вјерујте, да је Отац у Мени и Ја у Њему*. (Јоан. 10, 37. 38.) б) ученицима Јоановима: *Кажите Јоану што чујете и видите, слијети гледају, и хром ходи, губави се чисте, глухи чују, мртви устају, сиромашни проповиједају Еванђеље*. (Мат. 11, 4. 5.) и в) Апостолима: *Ријечи, које вам Ја говорим, не говорим од Себе, него Отац који је у Мени, Он твори дјела; вјерујте Мени да сам Ја у Оцу и Отац у Мени, а ако није тако, то вјерујте Ми по ширем дјелима*. (Јоан. 14, 10. 11.) *Да нијесам био дјела творило међу њима, којијех нико други није творио, не би гријеха имали: а сад и ви-*

дјете и одрзнуше на Мене и на Оца Мојега (Јоан. 15. 24.)

3) Из самога дјejства чудеса: јер Еванђељисти, приповједајући о чудесима, наводе, да су многи усљед истих (т. ј. чудеса) повјеровали у Исуса Христа. Тако Никодим говори: *Учитељу! Ми знамо, да си Ти учитељ, који си дошао од Бога; јер таквих чудеса, каква Ти твориш, нико не може творити, ако не би био Бог с њим*. Сами првосвештеници и фарисеји говорили су у савјету: *Ишо да чинимо! Човјек овај чини многа чудеса, ако Га оставимо тако, сви ће повјеровати у Њега*. (Јоан. 11, 47. 48.)

Пророштва Исуса Христа.

Осим чудеса Исус Христос потврдио је истину својега свједочанства о Себи и својој науци пророштвима.

Према је Исус Христос у току своје велике службе много пута доказивао знање како непознатог тако и будућега, то је ипак овдје особито нужно споменути о двама Његовим пророштвима: а) о Његовој властитој судбини и б) о судбини града, храма и народа Јудејскога. Како је јасно и одређено претсказао Он своју судбину, кад је говорио, да ће Га један од Његових ученика предати архијерејима и књижевницима, који ће Га осудити на смрт, предати Га незнабошцима, да Му се наругају, опљују Га, бију и распну, и да ће Он трећи дан васкрнути, да ће Га сви ученици оставити, и да ће Га се Петар — док пијетао не закукуријече — трипут одрећи, — последње тим више је важно, што је претсказано у оно вријеме, кад је Петар, без сумњања, искрено засвједочио, да он неће никако оставити свога учитеља, макар Га и сви оставили, а претсказано је врло одређено! Јасно је Он такође претсказао и судбину града, храма и народа Јудејскога. Тако Он говораше ученицима својима: *Доћиће дани, у које ће све што видите, бити порушено тако, да неће остати камен на камену. И пашиће од оштрица мача, и одвешће се у ројство по свијем народима и Јерусалим ће газити незнабошци док се не изврше времена незнабожаца*. (Лука, 21, 6. 24.) А кад Га ученици запиташе: *Учитељу! а кад ће то бити?* одговори им: *овај параштај неће проћи, док се ово све не збуди*. (Лука, 21, 7. 32.) Па тај исти одговор садржи се и у ријечима, које Он рече женама, које за њим плакаху: *Кћери Је-*

русалимске! не плачисти за Мног, него плачисте за собом и за дјецом својом. (Лука, 23, 28)

Ако пророштва Исуса Христа поставимо у један ред с чудесима Његовима, па једна и друга сравнимо с цијељу Његовог посланства на земљу, то на чудеса његова пада нова свјетлост.

1) С прва (перконачално) је човјек био у јединству с Богом.

2) Ово првашње достојанство човјеково изгубљено је гријехом.

3) То првашње достојанство имало је на ново бити васпостављено посредством Исуса Христа.

4) Ако је тако, то Сам Он мора бити једно с Богом, и открити то јединство.

5) Но као што се оно што је Божанствено може познати по свемогућству — у одношају к природи, и у свезнању — у одношају к времену, и као што се свемогућство показује у чудесима, а свезнање у пророштвима; то чудеса и пророштва Исуса Христа јављају се као два откривења у Њему Његовога јединства с Богом, и кроз њих познајемо ми у Њему Богочовјека.

Васкресење Исуса Христа.

Напошљетку свједочанство Исуса Христа запечаћено је и увјенчано Његовим васкресењем, које је Он опредјељено претказао. Тако је Он казивао ученицима својима на путу у Јерусалим: *Ево идемо у Јерусалим, и Син човјечији биће предан главарима свештеничким и књижевницима и осудиће Га на смрт; и у трећи дан ће усташи.* (Мат. 20, 18, 19.) Тако исто кад су једном фарисеји од Њега захтијевали да учини какво чудо, Он им одговори, *да им се неће дати другога знамења, осим знамења пророка Јоне.* (Мат. 12, 39). На тридневно пребивање Јоне у утроби китовој Исус Христос показује као на праобраз (образац) тридневнога пребивања свога у њедрима земље.

Тако исто, кад се Исус Христос први пут јавио у храму Јерусалимском у својству учитеља, и из њега истјерао трговце, те првосвештеници за доказ Његове власти захтијеваху од Њега чудеса, Он им одговори: *Ви ћете разорити овај храм — показујући на Себе — и Ја ћу га за три дана подићи.* (Јоан. 2, 19.)

Да је Исус Христос заиста васкресао, као што је претказао, јасно је из тога, што о том причају Еванђелисти и Апостоли, којима се

Исус Христос јављао 40 дана, откривао им тајне царства, и претстављао саме јасне доказе свога васкресења.

А истина свједочанства Апостола показује се без сумње из промјене, која је наступила у њиховом мишљењу о Месији, и из њихове вјере, њихове смјелости, с којом они неустрашиво проповиједају Еванђеље, (— ти исти људи, који су Га прије, побојавши се, оставили, осуђенога на смрт), и своје свједочанство потврђују својим животом, чудесима и самом смрћу.¹⁾

Васкресењем Исуса Христа свечано се потврђује Божанственост Његова и Његове науке. Јер кад наука Исуса Христа не би била Божанствена, то се претсказање Његово о свом васкресењу не би збило. Па стога Апостоли и мотре на васкресење Исусе Христово, као на саму главну ствар у Његовој историји, као на главни основ вјере. Тако Апостол Павле приповиједајући у Атанском Ареопагу о распетом Исусу, вели, да је Бог *дао вјеру о Њему свима, васкреснувши Га из мртвих.* (Дјела апост. 17, 31.) Сам Исус Христос указивао је на своје васкресење као на најважније од свију чудеса, као на главни доказ Његовог Божанственог достојанства. (Јоан. 2, 19.)

И оно је у истину било таквим не само а) за Апостоле, за које је оно било несравњено много згодније и поучљивије, него небески глас на Јордану и Тавору, и побудило у њима такву смјелост, да они — прије страшљиви и бојаљиви — не гледећи на сва гонења и саму смрт, неустрашиво распрострањују своје велико звање, и истину свога свједочанства о Христу — распетом и воскреснушем, запечаћавају својом мученичком смрћу, но и б) за цијели свијет који је вјеру у распетог и васкресавшега у самом почетку био усвојио, и у ком се она постојано (непрестано) чувала, и чува се до сада на благо људи.

Васкресење Исуса Христа није остало без благотворних посљедица и за саме непријатеље Његове, као што им је о том било претсказано,

¹⁾ Против клевета јудејских, да су тобоже ученици украли тијело Његово, може се рећи: па зашто нису повели истрагу због тако важне ствари, и не казнили ученике? Но зна се, како се много врховни савјет јудејски тога бојао, да не би ученици, укравши тијело Исуса Христа, објавили да је Он васкресао. Но на супрот ми видимо да су Апостоли смјело проповиједали о васкресавшем, и тада су их само почели гонити — и то не одважно, јер се 8000 душа обратило Исусу Христу.

(Мат. 12, 39.) Тако у књизи дјела апостолских читамо, да су се по васкресењу Исуса Христа, врло многи и од самих јудејских свештеника, који су Му — као што се зна, — за живота непријатељовали, покорили вјери т. ј. примили Хришћанску религију. (Дјела апост. 6, 7.)

Вазнесење Исуса Христа.

Са васкресењем Исуса Христа тијесно је скопчано и Његово вазнесење на небо. То вазнесење Исуса Христа претсказао је Он у бесједи Његовој с Никодимом: *Нико не узиде на небо, него само који је сишао с неба, Син човјечији, који је на небесима*, а тако у другој прилици кад ученици не разумјеше Његова учења о хљебу животном, који даје живот вјечни, рече Он: *Зар вас што саблажњава? А што ћете, кад угледаше Сина човјечијега узлазећега тамо, гдје је био трије?*

Вазнесење Исус-Христово доказује, да је Он испунио вољу Оца својега, докончао велико дјело своје на земљи, и продужује га на небу, дакле свједочи о Божанствености Његовој и Његове науке, а уједно нас побуђује на благочашће и надежду.

* * *

И тако религија, коју је проповиједао Исус Христос, јесте ва истину Божанствена, јер има све биљеге правога Божанственог Откривења како унутрашње тако и спољашњег — такве биљеге, при којима вјерујући с пуним сазнањем (потпуно свјестан) и с убјеђењем може заједно с апостолом Павлом рећи: *Ја знам, у кога вјерујем.* (II. Тим. 1, 12.)

Доказ Божанствености хришћанске религије из њезине историје.

Божанствено достојанство хришћанске религије, јасно из самога њезинога садржаја, доказано чудесима, пророштвима, васкресењем и вазнесењем Исус Христовим, потврђује се осим тога и цијелом историјом Хришћанства, која како у почетку тако и у распрострањењу и продужењу претставља очевидне биљеге Божанственога садјејства. Овдје се може рећи — сагласно са Гамалилом, да се је Хришћанство, по обичном току догађаја, по смрти свога Основатеља, имало било или сасвим истријebити, или, ако се и продужи, то можда само у малом кругу ученика. Али као дјело Божије, које се тиче блага васци-

јелога човјечанства, морало се је оно распрострањити међу народима свију времена и свију мјеста.

Биљези садјејства Божијег јесу ови:

1) Хришћанска религија појавила се у *шакво вријеме*, кад је услјед великога свеопштега разврата рода људскога нужна била особита (нарочита) и свеопшта помоћ Божанствена, и кад је римска империја, поставши мало не свеопштом, згодно послужила распрострањењу праве религије међу свјема народима.

2) Она се појавила у *шаквом мјесту*, из којег је истинита религија и могла понићи, и по претсказању пророштава и морала понићи: *Из Сиона изићиће закон и ријеч Господња из Јерусалима*, — и гдје није процвјетала мудрост људска, да би се кроз-а-то могла спознати премудрост Божија.

3) Проповиједана је и распрострањена кроз апостоле и њихове ученике, који нису имали никакве друге важности и силе, и који не употребљаваху никаквог другог оруђа, сем силе истине и дијела, која су јасно свједочила о Божанственом садјејству. И како се брзо распрострла она? Још за живота апостола она се већ распространила по толиким многим мјестима, да апостол Петар прву своју посланицу пише браћи у Понту, Галатији, Кападокији, Азији и Витанији. Апостол Павле у посланици Колошанима говори, да је *Еванђеље донијело плода по цијелом свијету*, а у посланици Римљанима: *По свој земљи изиђе њихово казивање, и на крајеве васионе њихове ријечи* (10, 18.) и шаље посланице многим црквама. О Јоану причају, да је он основао цркве по цијелој Азији, и да је управљао њима, А то је јасно и из ријечи Тацита,¹⁾ савременика Апостола и Плинија млађега²⁾.

Из ових свједочанства види се: 1) да је *Хришћанска религија проповиједана била свјема народима, а не у појединим којекаквим и незнашним мјестима*. У Риму и Атини, пријестолницама тадање филозофије и политике, у Коринту, Ефесу и Колосима постојале су већ знамените Хришћанске цркве.

¹⁾ Тацит пише: *Superstitionem exitialem*, тако он назива Хришћанство, *non modo per Judaeam, sed etiam per urbem erupisse, ut Romae ingens sit multitudo*. Annal. XV.

²⁾ Плиније у писму Трајану: *Multi omnis aetatis, omnis conditionis et utriusque sexus vocantur in periculum: neque enim civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est*. Ep. 97. L. X.

2) Да први Хришћани нијесу сви били људи неуки, из прстог само народа. Заиста је Еванђеље указало велико добротинство тим, што је под своје покровитељство примило ону класу људи, на коју филозофи не обратише ни најмању пажњу, и тим, што су из исте (класе) образовали људе добре, наравствене; но осим тога оно је у самом почетку међу ученицима својима имало и знаменитих људи, како од Јудејаца, тако и од незнабожаца, — какви бијаху од Јудејаца: Никодим и Јосиф, од незнабожаца — Дионисије Ареопagit и неки од дворјана Неронових. (Фил. 4, 22).

3) Да је небројено мноштво људи свакога сталежа и узраста за само кратко вријеме не само примило Хришћанство, но и своју вјеру у њ' запечатили својим животом и смрћу.

Распространeње хришћанске религије посредством Апостола велико је дјело „Тешко је“ вели Платон, *наћи Оца и виновника васионе; на ако Га и нађеш, то Га није могуће учинити познатим за свакога.*“ Но у супрот тому Исус Христос даде налог својим Апостолима, да иду по свему свијету и проповиједају Еванђеље свјема народима. И овај незнатан број неуких посланика, не снабђевен с каквом земаљском влашћу, омражен у незнабожаца, као Јудејци, а у самих Јудејаца, као Галилејци, ученици Назарећанина, покуравају се налогу свога учитеља, и свуда му задобију присталица, задобијају не обећавањем каквијех год земаљских угодности и преимућстава, јер бијаху сиромашни и прогоњени; не силом и вјештином краснорјечивости, јер бијаху људи неуки, него простим, свакому појмљивим и слободним проповиједањем Еванђеља. И ко познаје људе, тај то мора назвати великим дјелом, што је 1) Исус распети, који је по ријечима апостола, био *саблазном за Јудејце, безумљем за незнабожце*, у самом почетку већ имао својих присталица у пријестолницама Јудејства и незнабоштва, и што су се 2) Јудејци и незнабошци, који до тада бијаху раздијелени један од другог религијом и узајамно се мрзили, согласили се у једној општеј религији, ставили једну општу цркву и 3) што су и земаљски Јудејац и сладоистрастни незнабожац, сагласно с науком Еванђеља, измијенили свој дух и свој начин живота.¹⁾

¹⁾ Русо се диви, што он у образованом граду једва може наћи четир проселита (онај који нову вјеру прима) за своју филозофију, међутим како мисионари (проповједници) обраћају читаве крајеве.

По тому разум у распрострањењу Хришћанства посредством апостола не може не признати особитог садјејства (судјеловања) Божијег, а то тим већим убјеђењем, чим јасније себи претстави све сметње, с којима се Хришћанство на сваком кораку сустрести морало.

Сметње распрострањењу Хришћанства бијаху како *уништраше*, које су произлазиле из одношаја нове науке к уму и срцу незнабожаца и Јудејаца стога, што се од њих захтијевало не само напуштење пријашње религије и примање нове, но и савршена промјена срца и начина живота; тако и *стољашше* стога, што су се људи који примаху Хришћанство извржавали опасностима, лишавајући се не само спокојства, а за сва пожртвовања за нову религију обећана им бијаше удаљена — надземна награда. Па имали у цијелој светској историји ма каква слична примјера као што је тај, да су дванајест Галилејских рибара произвели тако благодјетелан наравствени преображај у роду људском!

Као важан доказ Божанствености хришћанске религије служи: а) обраћење апостола Павла, које се из обичних узрока не да разјаснити и б) она висока непоколебива смјелост Хришћанских исповједника и мученика, с којом су они издржали саме најужасније муке за Исуса Христа, и која је, будући сједињена с кротким спокојством духа, јавно свједочила о надземаљском свом пореклу, и многе обратила к вјери.¹⁾

* * *

И тако не бива недостатак указивања на Божанствено поријекло хришћанске религије узроком невјерства: иначе Хришћанство не би у броју својих исповједника имало толико просвијeћених људи с дубоким и темељним знањем. Ко је проникнут љубављу к истини и жељом да с познатом истином у склад доведе свој живот — *ко хоће истинити вољу Божију*, разумјеће, да је хришћанска религија истинита, Божанствена. (Јоан. 7, 17.)

С руског превео:
Л. Богдановић,
свештеник у Чепинцу.

¹⁾ Ла-Бруер, сазнавајући пуноћу и силу доказа, који увјеравају о Божанствености Хришћанства, овако се изражава о њему: Ако вјера, коју ја исповиједам, није истинита, то ето ти толиких мајсторских вигова (замки), које је не могуће избјећи.

О паду првих људи у рају.

(По руском).

Господ Бог створивши силом свог свеомгућства из ничега Духовни, а за тим и материјални свијет, створио је и човјека. Дао му је да завлада свом васеленом. У Едему је насадио „рај“ прекрасну башту, настанио у њему првог човјека и дао му је све на уживање. Разноврсно дрвеће, дивно по изгледу и укуским плодом, а међу њима још и „Дрво познавање добра и зла“, били су насађени самим Богом у рају. Из Едема извијала је ријека, која се је разливала у четири рукава; и која је сав рај напајала и облагорођавала. У рају је било много разноврсних живих створова: четвороножних животиња, тига, риба, животиња што гмиже по земљи итд. Тако, да је свуда било живот и радост; свуда задовољство и блаженство. Особито је био блажен владика раја и земље — човјек.

Сазнавање красоте створења свог обиталишта, пријатан ваздух, хранење укуским плодовима, спокојан живот, као и мирни однос са свима створовима, који су били у рају, особито са женом; говор и дружење са самим Богом: све то давало је потребе и задовољства, како духу, тако и тијелу човјечијем и чинило је, те су први човјек и прва жена били потпуно блажени!

Такав је живот био првих људи, у рају, у првобитном њиховом стању, који је био спреман самим Творцем — свеблагим Господом.

Рај, колијевка првих људи, био је праслика, праобраз, обиталишта људских. обиталишта најбољих, најпријатнијих, пуних блаженства и спокојства. И да нису прародитељи наши погрјешили у рају, то по сили благослова Божијег, људи растећи и умножавајући се напунили би земљу и постепено постала би сва рај. Створили би од земље онакав рај, какав је Бог дао првим људима на уживање. Ну, прародитељи наши, слушајући падшег — злог духа — ђавола (Деницу) падоше у гријех, и својим падом бацише проклетство на цијелу земљу; а Бог их за непослушност и за гријех послѣје четрдесет дневног пребивања у рају, из раја изтјера, осудивши их, да се за непослушност муче и чате. Отуда се послѣје и показаше хрђаве и штетне посљедице у души, на тијелу и цијелом њиховом спољашњем блаженству.

Посљедице на души показале су се у томе, што је прекинут онај пређашњи непосредни однос са Богом; јер је благодат Божија отступила од првих људи одмах, чим су у рају погрјешили — непослушав свога створитеља и добротвора; а то је за њих била духовна смрт: „**кѣ онже аще день снѣсте отѣ плода сего, — смертию умрете**“. (Битија). Умрли су духовно за то, јер душа није могла живити без благодати Божије, као и тијело, што не може живити без душе, без ваздуха, без хране итд. Разум им се помрачио; јер видимо како се Адам крије и бјежи од свудаприсутног и свезајућег Бога, мислећи, да га Он не види. Изгубили су ону пређашњу душевну чистоту и невиност; јер су опазили да су голи, што им до тада није у очи падало; покварили су вољу; јер кад Бог пита Адама зашто је погрешно, он се (Адам) одговара на жену и криви Бога што је њу створио, да га навуче на грјех: „**жена еже даде еси со мною, та ми даде од дрвета и доухѣ**“. А жена се пак одговара на змију, и тако бацају кривицу на Бога. Ну, ипак, није им био сасвим разум помрачен (да нису могли разликовати шта је добро, а шта је зло), нити пак воља са свим покварена, јер видимо, како Адам по изгнању из раја сједи „**прамо раѣ**“ и плаче, — кајући се, што је погрјешно и непослушношћу својом Бога увриједио: „**сѣде ѡдамѣ прамо раѣ и ридѣѣ плакаше**“. (Битија). А да им воља није била сасвим покварена, види се отуда, што желећи да се извини и оправда за учињени грјех пред Богом, приноси жртву Богу.

Посљедице на тијелу, као и на души, послѣје пада одмах су се појавиле. А то се види отуда, што се одмах појавише разне болести, на тјелу, страдања и изнемоглост тјелесне природе у опште итд.: „**умножаѣ умножѣ печали твоѣ кѣ колѣзненѣ родиши чада**“ (Битија). С тога је морала наступити сад сем духовне смрти, и смрт тјелесна; јер је све тјело било заражено грјехом и болешћу: „**возвратишиѣ кѣ землю, отѣ неже взѣтѣ еси рекао је Бог Адаму — ако земља еси, и кѣ землю отидеши**“. (Бит. ст. 16—19. гл. 3). Та тјелесна смрт по науци св. цркве сматра се као једно благодетно средство — као Божије благодјејање и лијек свему

човјечанству; јер, другог лијека и подеснијег срества није било, којим би се стало на пут даљем распрострањању зла. Кад човјек не би умр'о, него био бесмртан, и зло би тада заједно са човјеком било бесмртно, — с тога човјек не би могао ни имати никакве наде за спасење своје. А ово се види баш отуда, што је Бог нарочито забранио Адаму повратак у рај, да не би могао никако више јести од дрвета живота: „И нинџ да некогда прострѣтѣ рѣкѣ своју, и возметѣ одѣ дрѣва жизни и снѣстѣ и живѣтѣ вѣдетѣ во вѣкѣ. И изгна его Господѣ Богѣ из раја сладости дѣклати земљу, отѣ неже взатѣ вистѣ“. (Бит. гл. 3, ст. 22—33).

Ну смрт је и дан-данашњи нужна, ма да је Христос својом смрћу разорио „државѣ смѣрти“; јер је гњездо и корјен сваког зла у тој самој вези тјела са душом; па за то се другчије то зло није могло и не може уништити, док се та веза не раскине, док се дух не растави од тјела; јер, кад не би било раскидање и уништавање те везе, човјек ма колико се трудио овдје на земљи, да се ослободи тог зла и постане чист и свјетао, — не може. Тјело непрестано са цјелом спољашњом природом војује против духа. Човјек заражен грјехом у тјелу и души, чини зло и преко своје воље, ма да му се неће, и ма да види да зло чини: „Видим други закон у тјелу моме, који се прошиви закону ума мога . . . не чиним оно што хоћу, него на што мрзим оно чиним. (Рим. 7. ст. 15. 23).

* * *

Изгубивши први човјек због непослушности рај, изгубио је све блаженство и власт над свима животињама. А и сама природа почела је на њега одмах другчије дејствовати. Природне стихије, као: киша, град, снѣјег, сунце итд. — штетно и непријатно су почели на њега утицати. Прије су му се покоравале све животиње у рају. Слои, лав, тигар, коњ, пас, во и остале, нису на њега хтјеле насрнути; а сад видимо како се и од њих мора заштићавати. Па и сама земља, која га је прије хранила без његовог труда, сад је изискивала од њега изнуритељног рада, снаге и зноја, па да му даде потребног насушног хљеба: „Вѣ потѣ лица твоегѣ снѣси хлѣкѣ твои, дондеже возвратишиѣ вѣ земљу, од неѣ же взатѣ еси (Бит. 3, 19).

Дакле, проклетство божије, бачено на човјека, прешло је на све стихије, на цјелу земљу и на све твари: „Проклатѣ земља вѣ дѣлѣхѣ своихѣ вѣ печалѣхѣ снѣси тѣю вѣсѣ дни живота твоегѣ: терниѣ и волци возраститѣ тѣкѣ“. (Бит. 17, 18). С тога послѣје пада човјек сије шеницу а оно му ниче и кукољ; сије и сади цвјеће, а оно му ниче боца и трње — све за то, да му због посљедица првородног грјеха и проклетства божијег смета и да га мучи.

Односно тога, да ли је прије пада било трња и боце у рају, постоје многа мишљења. Ну, од свију, ми заступамо као правилно ово: било је и трња и боце, нема сумње, али не овако, као што је данас послѣје пада и проклетства божијег, већ другчије, као што је и први човјек прије пада био другчији, па је се послѣје, пошто је се измјенила и постала другчије цијела природа, — измјенио се и човјек. А то ће бити од прилике — може бити овако, — као што и нож и отров и пушка итд. нису сами по себи штетни и опасни — док их ко не употрежи, тако исто и боца и трње у рају. Ну кад би дозволили противно овом мишљењу, значило би, или да се је Бог покајао, или да је заборавио да то створи, па тек послѣје пада чини то као накнадно. Али ми то не смијемо дозволити, јер је Бог свемогућ и свезнајући — најсавршенији дух; зато што једном уради, више не поправља. Он ради савршено.¹⁾

Из свега до сад казаног, јасно се види, да је Адамов грјех био врло велики и тежак, јер је својом непослушношћу и погрјешком уврједио свога створитеља и добротвора. Велики је још и отуда, што је све зависило до његове воље и што је могао да не погрјешѣ; што је заповјест била прецизирана, кратка, јасна и одређена: „Од дрѣва же, еже раздѣкти доброе и лѣкакое, не снѣсте отѣ негѣ: и вѣ онѣ же аще денѣ снѣсте отѣ негѣ, смѣртѣю смѣте“. (Бит. 2, 17).

Ну, ипак, грјех прародитеља кад се сравни, по величини, мањи је од грјеха падшег духа, који је навео на саблазан наше прародитеље; јер га они нису измислили, већ су погрјешили просто по наговору злог духа — ђавола. Зато су они лишени сасвим божије благодати, а то је за њих смрт. Они се не могу никад поправити, нити покајати за своје грјехе, да би могли

¹⁾ По лекцији г. Архим. Фирмилијана проф. богословије.

за своју погрјешку, гордост и непослушност, до-
бити од Бога опроштај; јер послје смрти нема
покајања.

Прародитељи погрјешив у рају, помрачили
су свој ум, и слободну вољу покварили; па за
то се нису могли повратити у своје првашње
стање. Јер кад се нису могли сачувати од пада,
онда тим теже, да су могли дати задовољство
вјечном правосуђу Божијем и принијети такву
жртву, која би их пред Богом оправдала. Такву
жртву нису могли принијети не само први људи,
него чак ни анђели: „**Не ходатаи ни ангели, но
самъ Господъ спасе насъ**“. Нису могли за то,
јер су и они (анђели) створења Божија, и оно,
што раде, и што су, — то су само по вољи и
благодети Божијој. Ну, кад би баш ко од анђела
и могао принијети такву жртву, не би се у
опште задовољила правда; јер жртва не би била
принешена сагрјешившим човјеком. А друго
још и за то, што, као што рекох, то дјело не
би било њихово, па би и сам побједитељ, ђаво,
имао пуно права љутити се на неправду и на-
сиље. Зато је требала дакле нека друга жртва.
Требало је тјело, т. ј. требало је: „**да се по-
докно спасе подобнимъ**“, како би и ми (као
тјелесни и духовни) били учасници те жртве;
а то је тјело друго лице св. Тројице, Господ
Наш Исус Христос, који и сам вели: „**азъ
есмь заглаждамъ**“.

Посљедице, које су послје пада постигле
прародитеље, нису се могле зауставити само
на њима, већ су по природном насљеђу прешле
и једнако прелазе и прелазеће вјечно на цјео
род човјечански; јер као што би цјео род људ-
ски био учасник оног првашњег стања, невиног,
чистог и блаженог, тако сада мора бити учасник
овог злосретног насљеђства.

Посљедице овог прародитељског грјеха пре-
лазе са кољена на кољено просто као каква за-
разна болест као: шкрофула, туберкула, сифилис
итд. што море прећи са родитеља на дјецу; јер
као што вели св. писмо: „**Добро дрво добре ро-
дове рађа, а зло дрво родове зле рађа. Не може
добро дрво родова злихъ рађати, ни дрво зло
родова добрихъ рађати**“ (Мат. гл. 7. ст. 17—18).
а и народна пословица вели: „**Кад се рјека са
извора замути мора бити сва мутна**“. Свето
писмо вели: „**Єдинъкъ чловѣкомъ грѣхъ въ
мѣрѣ вниде и грѣхомъ смертъ и тако вниде
смертъ во всѣ чловѣки**“. Из овога се текста
види, да је грјех, а за грјехом и смрт као осуда
и посљедица због једног човјека прешла на све
човјечанство, па зато се ми и зачињемо и ра-
ђамо са тим грјехом „**Єе во въ безаконихъ зачатъ
есмь и во грѣсѣхъ роди мѣ мати моѣ**“. (Псалм).

Милош С. Анђелковић,

свршени богословац биоградске семинарије.

О преуређењу српско-православног богословског сјеменишта на Рељеву.

(Свршетак.)

Још у год. 1882, 19/X., ускоро по окупа-
цији овијех земаља, највишом одлуком, подиг-
нуто је и уређено „Српско-правосл. богословско
сјемениште“ у Сарајеву,¹⁾ а у цијели образовања

¹⁾ Кашиње, у год. 1884. од 3—15. маја, по несрећи,
пренијето у Рељево, са несугласице између тадање наше
црквене поглавице, и сарајевске црквене општине. Земаљска
влада је ријешила да подигне поднесу аграду за сјемениште,
а општина се узтезала, да јој у ту цијел, од своје стране
дступи десно земљиште у самоме граду, близу митропо-
лије, или наше нове цркве. Општину су плашили, као да
ће „православна богословија о трошку владиног“
имати не знам каквијех опасних смјерова, шушкало се
о унији, шокчењу, несрпском образовању питомца, и томе
слично; општина није шћела, да буде, божем, обмањена и
осуђена, да је таквом пословању још на руку ишла.
Обавештавање и наговарање тадањег митрополита, ништа

српско-православног свештенства у овој земљи.
По §. 5. првобитног штатута, завод се имао са-
стојати „од 8 разреда,“ и т. д. Интерпретирајући
(тумачећи) ријечи тога §. казали би смо, да је
није користило. Митрополит изрекао је бесједу, да ће
од своје стране даровати земљиште за завод, но изван
града, па ће га изгубити из вида. Најивнији су приграбили
обећање митрополитово оберучке, па се тешкали, као да
је и боље богословију уклонити из града, а у цијели успјеш-
нијег моралног васпитања заводних питомца. Несугласица
се изострила, и аграда је, великим трошком од владине
стране, подигнута, у сасма „романтичној“ околици . . . .
Ту хумке, па уска долиница уз ријеку Босну, дом заводни
на два спрата, у десно капелица, у лијево жубори поточић,
с лијево стране поточића бијеле се четири осамљене на-
ставничке куће, даље ситногорица, . . . речју, самостан из
средњега вијека!

в. з. влада за Босну и Херцеговину ишла на то, да установи завод, који ће имати двојаку цијел. Прва би и главна била, да добије „стручни завод за богословску спрему свештеничких кандидата;“ а друга би била, *општа припрема* за стручну наставу. Такова, општа припрема, стиче се обично по гимназијама, посебице још, по „доњим“ гимназијама, и служи као „предшкола“ за стручно, факултетско образовање. У гимназији се ученик учи свијем гранама наука, да стече „основе“ општој образованости, интелигенцији својој. Доцније тек, спрема се ученик на учитељској школи за нар. учитеља, на техници за мјерника, на универзитету за лекара, за наставника филологије, за одвјетника, и т. д. стиче стручну спрему за свој позив у јавном животу, у друштву људском. Према томе је и сјемениште имало у својијем „*нишим разредима*“ да спрема питомце свијем свјетовнијем предметима, којима ће развити ум, дух, и срце у питомаца, а у *вишим разредима* прешло би се на стручно образовање, у смислу њемачке ријечи Fachstudium, Berufsbildung.

Једино тијем, или сличним мислима рурковођена, ставила је в. з. влада у штатут §. 5: „Сјемениште, са 8. разреда.“ Она га је ставила у штатут, (напрт) али га није у живот привела. Није га извела, имајући, зацијело, у виду проsvјетне прилике у земљи.

Зна се, наиме, да је у нас српско-православно свештенство из ранијих година, бар већим дијелом, у погледу опште, научне, па и стручне спреме *сасма лоше стајало*. Томе су разлози превећ добро, и опште познати, а да би нужно било овдје и набрајати их. Замјенити их од једном *сврмено* — образованим свештеницима нити је било савјетно, нити у опште могуће.

Но, зна се, на даље, да је и таквих, већим дјелом, да речемо, за „невољу“ свештеника у земљи мало било. Потреба је дакле, акутна била, да се одговарајући број новије свештеника на брзу руку спреми. Али, да се у самој почетку завело „осмогодишње школовање“ богословаца, ми би смо од год. 1882 амо, имали тек прво коло ново-спремљених свештеника, и не би успјели обудовљене нурије никако попунити. Па и ти би свештеници незадовољни били у служби својој, тешко би се и примали ње, јер осмогодишња спрема њихова не би стајала у сразмјери са ма-

теријалном наградом, одштетом, што би је нашли у служби својој.

Довољно је позната ствар, да је свештеничка служба у овијем, по превасходству, планинскијем земљама много теретна, а народ сиромашан, да би их могао по заслуги наплатити. Парохије неуређене, обавезе најразноврсније, домови, насеља и села раптркана на дан, два хода, све тешкоће, на које се морало добро pazити, кад је дошла ора, да се и у живот приведе напрт за школовање православног свештенства у овијем земљама.

Ну, данашњим даном прилике су се у земљи у многоме измјениле. Прво, подмирена је најжешћа потреба у новијем свештеницима. Довлен је изишао лијеп број, да речемо, изашла су четир и кола,¹⁾ (око 40,) ново — спремљених свештеничких кандидата, што ће у ови мах зар доста бити на православно, српско становништво у Босни и Херцеговини. Друго, престале су првашње злоупотребе при постављању духовника по појединим општинама, (између многијех, сјетимо се ма и саме симоније за прошло доба;) те се данас тражи једино опште-научна и стручна спрема у свештеничких кандидата. Треће, углед свештеника порастао је знатно у народу, од како је, с друге стране, пала у народу мисао, да је за попа довољно само служити у калуђера, или у епископа, колико да промље часловац и псалтир, па да нурију стече. И четврто, поговара се, да се на надлежном мјесту, у з. влади, озбиљно повела ријеч о преуређењу нурија и свештеничких прихода.

Све те околности дају сигурна изгледа, да идемо у сусрет љепшем добу по живот и пословање православних свештеника.

Но, сад нам је других недостатака.

Пошто је в. з. влада првијех година напустила да оснује осморазредно сјемениште, напустила је у исто доба и да тражи од питомаца за богословско сјемениште са „само нижа четири (разреда,) годишта“ такову претходну спрему, која ће бити *залога његовој доцнијој интелигенцији, општој научној образованости, предуслов за*

¹⁾ Крајем ш. 1885—86 г. од свршав. 9 . 6 св. канд.
 " " 1886—87 " " " 16 . 11 " "
 " " 1887—88 " " " 10 . 10 " "
 " " 1888—89 " " " 9 . 9 " "
 ук. 44 . 36 " "

Види: Извјештај заводни, год. I. стр. 74—75, и год. II, стр. 63.

валаности новијех свештеника: у цркви, у породици, у општини, на збору и договору.¹⁾ Отуда данашњим даном настају тешке сметње у *самоме заводу*, као и *ван завода*, по напредак питомаца, (будућих свештеника наших) непосредно, а посредно по напредак и културни разитак срп. православног народа у Босни и Херцеговини.

У заводу су несавладиве сметње по успјешно опште — научно и стручно настављање заводних питомаца. Стидно је и изнијети на јавност како многи ученици *богословије* ни толико предзнања немају, да могу и на најелементарнија питања одговорити, да рекнемо из земљописа: Колико страна, колико дијелова свијета, колико дијелова мора разликујемо на земљи нашој? Из космографије, климатологије, океанографије ни на најобичнија питања да добијеш каква одговора. Из њемачког језика ни писмена да познају. Из библијских приповједака ни колико у нас пријекло најлошији ђаци основнијех школа знају Из српског језика ни врсте ријечи да умеју разликовати. Из опште, или отачаствене повјести ни појма, као о шпанскијем селима. Из појања црквеног ни божићњи тропар!!!

Код таква предзнања наставник је на муци, да у *богословском* сјеменишту, што ли је, наставља по штици, по методи за први разред основне школе! Па таквијех питомаца било је у нас не само за првијех година, већ их је и данас; па не само међу ванредним, но и међу редовним, у опште код онијех, који не имађаху школовање какве средње школе, или томе слично, У претпрошлој школ. години отпуштен је из сјеменишта један питамац, ради неспособности за науку, пошто је некијех *три године* провео цабе на заводном хљебу. Задужио земљу осјетно, а будућност своју упропастио! . . . Па, ко је доколан да прелиста пажљивије заводни извјештај од прошле године наићи ће на жалосну појаву, да је мал' не у свакој школ. години овај,

¹⁾ Из године у годину земаљска влада за Б. и Х. у своје стечају, што га расписује на упражњених 12 питомачких (богословских) мјеста за богословију, тражи од просилаца да школ. свједоцбом докажу да су свршили само „барем основну школу.“ И уз то то: Изабрани кандидати подвргају се прије него што буду примљени као питомци:

1. Пријамном испиту из читања и писања ћирилицом, из катихизиса и библијске повјести;

2. Поновном лијечничком испиту. Сарајево, 21./VII. 1889. Мјесто поглавице земаљске владе, грађански доглавник: Кучера, с. р. — Види: „Сарајевски Лист,“ год. 1889. број 82.

или онај, да су и по више ученика „понављали“ разред, да је по један, да су по два и више ученика, отпуштена „због показане *апсолушне* неспособности за науку!“ Све у „сјеменишту“, гдје је надзор строг, гдје се *мора* да учи у одређене часове! . . . И ваља још признати да се ученицима при оцјенивању из сваковрних „обзира“ својски у опште „гледа кроз прете“, и да постоји оцјена: „једва довољан“ . . . А дешавало се и дешава се, да по неки и сами, од своје воље, траже и добијају отпуст из завода, ради недовољне спреме своје за богословију. Жалост! . . . До душе истини у атар, ваља нам рећи, да се у сјеменишту стичу и спремнији младићи, са два и три гимназијална разреда, па их има и веома марљивих и даровитих ученика, али већ њихова несразмјерна мјешавина, превећ неједнака спрема и способност, по себи не море ићи у корист наставе.

Да код таквијех несретних прилика у богословских ученика у заводу, никако није могуће *свршено* образоване свештенике у народ слати, — само се собом каже. А још нас грђа жалост обузети мора, кад се обазremo, како је у томе правцу у римокатолика у овијем земљама . . . Све је дим, дим! што је рекао слављени проповједач Тургењев.

Да како; успјех једнога завода зависи у првом реду и од ваљане, стручне спреме и савјесног рада својијех наставних снага, али исто толико, пак и више, зависи од претходне спреме, зрелости и интелигенције својијех ученика. „Од цања не истеса свеца“, казује вулгарно наш народ.

Вјеровати је, да је окупацијом овијех земаља настало ново доба јавног, културног живота, по српски народ у Босни и Херцеговини. Просвјета је основица сваком добру и напретку у јавном животу једнога народа. Њоме се изазива на утакмицу и њоме се ствара будућност. И не море се порећи, да земаљска влада за Босну и Херцеговину не схваћа у томе правцу мисију своју, показујући добре воље и приносећи знатних новчаних жртава, да како унаприједи становништво у просвјети. Но њезине очи и руке не могу свугдје допријети и доспјети, па да уочи и приближежи све потребе народне у томе правцу, Ваља јој пружити руку помоћи и свратити јој пажњу на најакутније потребе.

А таква је акутна потреба и да се како доскочи тешким сметњима, што настају, као што летимично напоменусмо, и ван завода са недо-вољне спреме у нашијех богословаца, у право-славног свештенства. Позив нашег свештеника у овијем земљама ушљед промјењених подесни-јих прилика далеко је *свестранији, тежи*, и да употребимо фразу, којој је овдје мјеста, *свистији је*, него по нашим другим крајевима. Тамо је народ под утицајем западне културе и давнаш-њег слободног кретања преврео, па уплив све-штеника на народ није тако интезиван, снажан, значајан као овдје. Сувишно је, да овдје по-танко испричамо у колико је земљиште у Б. и Х., гдје је свијет простотом и незнањем вје-ковима проводио д'неве, за успјешан рад све-штеника подесније од земаља, гдје је народ по-прилично залазио у културу, па му други фактори равнају јавним животом. Само би да напоменем, да нам је имати на уму, да се у овијем земљама *сад* полаже темељ нашем доц-нијем битисању свијетла образа, подигнуте главе, или чемерном провлачењу кроз живот као рабо-тника мудријех, туђијех господара . . . У тој борби, лаганој али судбоносној од најтежих ратова, Обилићи и Влатковићи јесу: црква и школа. Но цркву заступају свештеници. Њима треба знања и интелигенције.

Наши ученици већ не умију одговарати захтјевима новог доба, нису спремни довољно за утакмицу. Бадава ћемо се заваравати поје-диним ређим гласовима о њиховој ваљаности. Свештенику у овијем земљама треба бар при-ближно онака спрема, коју траже од њих по-васцијелом свијету. Треба им опште, научно образовање. А таково се не тражи при данаш-уређењу богословског сјеменишта. *Треба дакле завод реорганизовати и преуредити.*

Надлежна духовна власт, пречасна Кон-зисторија у Сарајеву, дошла је и сама до гор-њег закључка, али нам се чини, да није пошла правим путем решавања постављена задаће.(?) *На-чин преуређења не може се прекршити.* Оно треба претходног проучавања темељног рада.

Ваљало би поставити „стални одбор“, који би имао да проучи свестрано, *подјелом рада*, на мишљено преуређење, па по томе да спреми „представку и нацрт“ тога преуређења за ви-

соку зем. владу.¹⁾ У тај одбор имали би ући људи који разумију посао, у којима би пречасна Кон-зисторија имала вјере, да ће савјесно испитати и оцјенити све прилике односеће се на питање о преуређењу сјеменишта.

Претходни би посао био :

Испитати колико је из године у годину потребно свештеничких кандидата за право-славно свештенство у Б. и Х., тако да не на-студе времена у којима би се завод морао за-творити, ушљед прекобројних кандидата, или ти морала обалити предспрема, да се добије више него што их имамо.

Морало би се предузети *преуређење нурија, па поставити сигурни приходи нашег свештенства.* Израчунати правичну сразмјеру између уложе-ног капитала у школовање свештеничког кан-дидата, и онијех прихода, који га чекају у његовом звању. Ту би се морала начинити и *успоредна таблица* прихода, што их по сврше-ним наукама уживају и други школовани људи, као владини чиновници по разним уредима, нар. учитељи, љекари и т. д. Кад се неко школује осам и више година, док се спреми за једно или друго звање, ваља му и правично је, да му се осигура и одговарајући приход. Учитељима на-реда више но икојима, јер је њихов рад замаш-нији но ичији.

Морала би се проучити теоријска, педа-гошка страна цијелога питања о преуређењу, па имати при руци и на уму уредбе сличнијех за-вода по страним земљама, рецимо по Аустријским круновинама, у Мађарској, у Србији, Русији.

Проучити прилике у земљи, да ли је и у колико нужно овдашњем свештенику педагошког знања, ради евентуалног учитељовања.

Наше би скромно мишљење било, да би потребама времена, нашијех дана, одговарала овакова основа за преуређење :

„Сваке године би се имао одабрати извје-стан број, дјеце, по дијецезама, да о трошку др-жавном, као кандидати за богословско сјемениште, уче шест гимназијални разреда у Сарајеву. Над њима би се водио сталан надзор од стране чланова надлежне духовне власти, дакле пре-часне конзисторије, као и дотичног гимназијалног наставника за вјеронауку, да се кандидати за

¹⁾ Предлог и нацрт већ је од стране конзисторије прије 3 мјесеца в. з. влади поднесен. Уред.

времена уче православљу, похађању цркве, појању и т. д.

Пошто би успјешно стекли неку општу научну спрему, прешли би на Рељево у чисто богословско-педагошко сјемениште. Стручна би спрема потрајала четири године и полагала би се матура из свега свршеног градива. Од страних језика њемачки језик учио би се за све четири години, а од световнијех предмета

посебна повјест и земљопис балканског полуострва.

Оваково преуређење било би такођер по времено, па би се имала тражити и потпуна гимназијска спрема, а правије матура, у свештеничкијех кандидата.

Р. 12./6. 1890.

Б. М. Бугарски.

Проповјед на рождество св. Богоматере

Достојно естъ такъ вѣстинъ
блажити тѣ Богородицѣ . . . .
Честнѣишю херувимѣ, и славнѣ-
ишю безъ сравненїа серафимѣ
безъ истлѣнїа Бога слова рожд-
шю, свѣцю Богородицѣ тѣ ве-
личаемѣ.

Благочестиви Христијани!

Овако наша света православна мати црква слави и узноси пречисту мајку Божију, одавајући јој у овијем ријечима чест, славу и хвалу, називајући пресвету Дјеву: *славнијом од херувима и чеснијом од серавима и свијех анђeosкијех чинова.*

Црква православна слави и узноси свету Богородицу, јер кроз њу дође на земљу истинито слово Божије, јер нам је она родила истинитог Сина Божијег, Господа нашег Исуса Христа, који је Својом светом јеванђелском науком унио у свијет лучу свјетлости, мира и љубави, извео је заблуђени род људски из вјековне таме у видјело, из ропства у слободу, и даровао живот вјечни свјема, који у Њега и Његову науку вјерују, као што и сам вели: *Се естъ животъ вѣчний, да знають тѣ единого и истиннаго Бога и евоже послаахъ еси Исуса Христа.*

Па славећи данас успомену рођења пречисте Богомајке дајте, браћо, да неколико трнутака жртвујемо слушању науке о значају данашњег празника — рођења пресвете Богородице заступнице наше пред прјестолом Божјим.

Прије свега нужно је да чујемо: *1. Ко и од којег племени бијаше свѣта дјева Марија?* па онда: *2. Зашто је величаво ми и сви христијани по свом кругу земаљском, па и саме анђео-*

ске силе на небу? 3. *Какав добар имамо у њој примјер и чему да се христијани поуче из њезина пресвета живота?* и 4. *Какви према томе треба да будемо у нашем животу, ако смо ради да се удостојимо њезине свѣте милости?*

Пресвета дјева Марија бијаше из царскога племена, рода Давидова, кћи Јоакима и Ане. Отац њезин бијаше царске крви, а мати прво-свештеничке; но обоје бијашу већ зашли у позну старост, и не бијаше их Бог благословио од срца породом.

Једном Ана би прекорена с тога, што нема порода, што је се жалосно дојми, те с тугом у срцу заплака се пред Господем у молитви: „Тешко мени бједној: коме ли сам ја равна!? Та гора сам и од морских животиња; јер се и рибе у мору и ријекама плоде и славе Тебе, о Господи!; гора сам од неразумнијех животиња, јер и оне имаду подмлатка пред лицем Твојим Боже!; гора сам и од црне земље, јер и она у своје вријеме даје плодове, те се људи хране и славе тебе Господа!“

Не потраја дуго, а Бог услиша њезине молитве, и јави јој се анђел, који јој рече: „Анна! услишао је Бог твоје молитве и уздицаје: ти ћеш родити и пород твој биће свет!“ Из ових ријечи и из чудесног Аниног порођаја у старим годинама, види се ко је Марија и како ће Десница Божија управљати тим дје-

WWW.UNILIB.RS

тетом . . . Као некад Сара, тако и Анна у својој старости, Божијом наредбом роди Царицу неба и земље, свету Богородицу, коју сами анђели и арханђели гледајући је данас чуђаху се и пјеваху јој: *Ктѡ сѡд приникајуѡциѡ красна ѡкѡ солнице, полна ѡкѡ лѡна!* Њој премудри Соломон испред Сина божијег говори: *„Кѡд добра еси не вѡкѡсто моѡ и порока не вѡкѡтѡ вѡ те вѡкѡ!“*

Разлог, зашто треба да славимо данашњу прославитељку, пресвету Богородицу је тај: што нам је она радила друго лице пресвете Тројице — Бога сина; она нам ради правог учитеља истините Божије науке; роди нам Бога човјека Исуса Христа, који нас је својом драгоцјеном крвљу — висећи на крсту — ослободио од тешког прародитељског гријеха, т. ј. од оног гријеха којег је праотац Адам навукао на се и своје потомке, преступивши Божију заповијед, те и из раја истјеран био, те се лишен Божије милости потуцаше по земљи, зарађујући својим трудом свагдашњи хљеб, са знојем лица обрађујући земљу, која га храњаше. Прије бијаше господар свију животиња и свега што је на земљи, које, чувши, да је преступио Божију заповјед, сад се све скрену против њега и све стаде на њ војевати! Да велике разлике! силна ли пада! земља му поче трњем и коровом рађати; Ева у мукама ђецу рађаше. Људи — Адамово потомство — више од 5500 година ваљало се и гацало у гријеху својих прародитеља, чекајући да се појави обећани им Спаситељ, који ће их избавити нанешеног гријеха.

И ево радости! Приспије Богом одређено вријеме; роди се данашња слављеница св. Богородица, коју наша света православна црква у пјесмама узноси, слави и велича по свјема крајевима свијета, гдје год се налази православнијех Христијана, пјевајући јој између осталог и ово: *„Сѡд естѡ селениѡ не кесное!“* Од рођења пресвете Дјеве настаде боља нада у будућност, приближаваше се онај очекивани час, кад ће се испунити божије обећање и родити се слово Божије, Господ Исус Христос, обећани Искупитељ од гријеха и Спаситељ грјешнога рода људског; доба, кад ће се захорити оне благословене његове ријечи: *„Ја сам пуш, и истина живот, и нико неће доћи оцу но кроза ме?“* т. ј. да се не ће нико моћи спасти, ко не буде вјеровао у Христа и Његову свету науку.

Света Богородица бијаше узор врлина, кријепости и богоугоднога живота.

Она бијаше узор скрушености, побожности и смирености. Што бијаше смирена зато је Бог и повиси, те се удостоји милости Божије да се назива: *„Једина благословена међу женама“*; да се Син Божији, јединац Његов роди од пречисте Дјеве Марије. За то, што се Бога бојала, што је живила у страху Божијем, што бијаше огледало невиности, чистоте и стидљивости, и што у њезином срцу горијаше љубав према Богу и ближњему, удостојила се, да буде царица небесна. Јер знајте, ко се год Бога боји, ко год живи у страху Божијем, коме љубав у срцу почива, тај се од гријеха чува, онога је дух скрушен. срце чисто и смирено, које Бог „не уничижава“. А онима, који су чиста срца, каже Христос да ће бити „помилован“. Дакле под чистијем срцем од гријеха, па онијем побожнијем и страхом према Богу напуњенијем грудима и приличило је Сину Божијем да се зачне, и да се задоји њезиним светим млијеком. Пресвета Богородице, допусти да ти у моме смирењу, као слуга овога св. олтара, у којем се свршује бескрвна жртва твојега Сина а Господа нашег Исуса Христа, — да ти речем: *„Ублажаѡмѡ тѡ прескѡтѡд Дѡкѡ, и да ублажатѡ тѡ кси роди“*.

Тај страх и побожност пресветој Дјеве Марији улили су њени побожни родитељи Јоаким и Ана који су своју јединицу од три године послали у храм Божији на васпитање, гдје ће се учити смирености и побожности, поштовању и љубави према Богу, да се удостоји назвати се пресветом Богородицом.

Ту у храму Соломунову примила је благу вијест од арханђела Гаврила, да ће од Духа светог родити Исуса Христа.

Дакле из овог примјера родитеља св. Богородице видилисмо како треба да учимо нашу дјецу, коју нам је милостиви Бог дао. Треба да им дамо добар примјер, да се они на нас угледају; треба прво да будемо ми побожни, да имамо љубав према Богу и ближњима нашим, па да онда виде како смо ми чврсти у нашој православној вјери, као оно тврди камен, који се не да лако поколебати, као што нам свјеванђеље налаже: да будемо кротки и смирени срцем, и понизни као што се и *„Христос понизи и ошѡ понизан до смрти на крсту!“* — Уље-

вајте им у њихова млађана срца зраке наше св. вјере прађедовске; јер Срби су увијек љубили своју вјеру, своју цркву и своју милу народност. Шаљите их редовно у цркву и школу; јер у цркви и школи научиће се ономе, што је корисно, часно и поштено, племенито и узвишено. Учимо их да се моле Богу као својем највећем благодјетељу; да поштују своје старије: родитеље, власти духовне и државне, учитеље и у опште да поштују свакога по његову достојанству. Гдје н. пр. није могуће дјецу слати у школу, ту треба сами родитељи да поучавају своју дјецу, јер су они први и најпрепешнији васпитачи своје дјеце. Гдје се у кући побожно говори: гдје старија домаћа чељад у љубави братинској живе; гдје млађи поштују старијега и врше његове заповијести; гдје се сложено ради о напретку куће; гдје се свако од себе сјећа своје дужности; гдје је мир и љубав: ту је и Божји благослов, ту је срећа и напредак, а ту и младеж има што да научи, и од такве куће излазе увијек добри и честити људи. Напротив, гдје се у једној кући безбожно живи; гдје се увијек чује свађа и гложење; гдје свако реве на своју страну и ради само по својој глави; гдје нема братске љубави ни зоговорна рада; гдје се старији не поштује а Бог не љуби: ту нема ни Божјег благослова, ни среће ни напретка. У такој кући мјесто молитве — чујеш псовку; мјесто побожности, видиш разврат; мјесто љубави к Богу, чујеш грдњу и безбожне погрде св. вјере, светаца, и шта још нећеш чути, да те од страха подиђу трици. Ово се, на нашу велику жалост, а на поругу нашег имена и вјере, код нас одомаћило, а особито по селу, јер му је прва ријеч, којом ће да другог наружи та, што ће му опсовати — вјеру! Јадан човјече, па ти још велиш да постиш, а боље би ти било да си прави христјанин, и да омрсиш велики пост, који је најстрашнији у години, него само једном да опсујеш — вјеру! Многи лажу; многи се куну криво именовом Божјим; многи лажно свједоче; мало им земље; па гледа да уз своју њиву приоре што и туђе; један другог опадају, један другог завиде на добру, н. пр.: ако је комшија бољи од њега, би га да може жива прождр'о, а зашто? упиташ ли га, — он ти неће знати рећи, а то видјећеш да ни рад-шта другог, до ли само за то, што је од њега бољи; дакле — од пуке зависти и злобе.

Немој, драги брате, тако; јер знај да је то њему Бог дао, као што и теби даје, па ако је он богатији од тебе, не треба да му на том завидиш. Ако је пак твој ближњи сиромашна стања не сматрај га као нешто мање од тебе, као живинче, јер знај да је и њега Бог створио као и тебе, па му је можда милији него ли си ти. Ако си богатији, то сматрај своје имање као Божји дар, који ти је дан у наруч, и није ти га Бог дао, да га ти сам уживаш, већ да њим угледаш сиромаше који су ти пружили руку. Не заљубљуј се у своје благо, јер, онај, који ти га даде, може га од тебе одузети, па шта ћеш онда?

Опет понављам, браћо, горње ријечи о псовци, и молим вас, да се чувате псовке као паклене ватре, јер ћете за то тешки одговор дати Христу Спаситељу на дан страшного суда. Спаситељ каже: „*Ја вам велим, да ће за сваку празну ријеч људи дати одговора у дан страшного суда* (Мат. 12, 36); јер псовка доноси нечистоћу, а нечистоћа је смртни гријех. Гдје се тако ради и псује, ту Бог не помаже, ту сведи посла немају, а и дјеца осташе покварена. „Шта раде дјеца? што виде од оца“, — вели наша народна пословица.

Благочестиви Христјани! Ако се ми будемо чували од споменутих гријехова; ако будемо васпитавали нашу дјецу у побожности и смирености, у љубави и страху Божјем: онда ће ако Бог да — постати и наша дјеца честити и ваљани људи, који ће знати љубити и вијерни бити својој милој светој православној вјери, својој дичној народности и кршној домовини; онда ће нам дјеца бити благодарна; онда ће и св. Богородица бити наша права заступница код Бога!

А теби небесна Царице, пресвета мајко Божја, чији данас празник славимо, — теби се молимо, и теби грјешни пјевамо пјесне: „*Помози рабом твојим!*“ Молимо ти се из дубине срца и вјерно ти зовемо: „*Пречистаја Богородице на небесјех благословенаја и на земљи славославимаја, радујсја невјесто не невјеснаја.*“ Амин!

Говорио у Фочи 1888.

Ристо В. Поповић,
свештеник и учитељ.

Опрштајна бесједа.

Говорио Јован М. Мостарица, свршени богословац ерпско-православног завода у Рељеву
17. Јуна 1890. год. при Ђачком растанку.

Поштована г. г. наставници и драги другови!

Са великом радошћу ступих на ово мјесто, са кога ћу, по могућности моје душевне снаге и мога унутрашњег осјечаја, проговорити коју на овом пошљедњем часу нашега незаборављенога друговања.

Прије свега захваљујем Богу на висини, што дочекасмо и овај моменат велике радости — радости неизмјерне, коју сви осјећамо Јер ево сваки од нас данас при поласку к' своме завичају ствара у себи слику, како га мајка ерета, милује и грли златним рукама; како сеја излази пред брата са слатким пољубцем; како братац пред брата излази; како отац са радошћу дочекује сина, — и напошљетку стварамо у себи слику миле и златне — па ма било и привремене — слободе за којом и најмањи мравак на земљи тежи.

Но, поред све ово радости, осјећамо и неко жаловито таласање срца нашега, опажамо један другом неко бљедило на лицу, као да би хтјело рећи: „сјети ме се 'друже!'“ — осјећамо неки племенити потрес душе наше; јер ево дође онај час нашега незаборављенога друговања, који кудну да се растајемо. — Ето другови моји, колико смо данас с' једне стране обасути великом радошћу, толико нас с' друге стране обузима жаловита туга, која се с нашом радошћу спојила. И заиста ко имало има у себи ерпско-људског осјећаја и ко познаје што је право друговање, не може се од истог раздвојити, без снажног потреса своје душе, као што смо ево ми данас том искуству подвргнути. Али шта ћемо кад инако није. Задњи час нам вели, да се друг од друга дијели; задњи час послушати морамо. Но при овом растанку нашега љубавнога друштва држим, да не ће бити сувишно, ако се обратим са неколике прве и сјетне ријечи вама — млађи другови моји, који ће те на концу овогодишњег двомјесечног школског распуста опет доћи у овај расадник, да прикупите себи духовне хране. Мислим да је у првом реду познато свакоме од вас, како треба — по ријечима апостола Павла повинуватисѝ наставникомъ своимъ и покарѝтисѝ

имъ (Јеврејима гл. 13. ех. 17.) Имајте дакле, драги другови моји, ове ријечи св. апостола свагда на уму; будите благодарни својим наставницима; лијепо се владајте и слушајте њихове мудре савјете, који се на ваше добро клоне. па ћете тако себи лијепу будућност стећи. — Запитајте се само драги другови моји: „Која су то лица, што су нам пошље Бога највећи пријатељи и добротвори и којима се треба покоравати? па ако се хришћански размислите, добићете одговор, да су вам послѣје Бога родитељи и учитељи највећи пријатељи и добротвори, које сте дужни поштовати, јер — као што св. апостол даље наставља — тѝи ко вѝдѝтъ о дѝшахъ вѝшихъ.“ — Даље вас упозоружем млађи другови моји, да са чврстом вољом и устрајношћу прихваћате и у своја срца усађујете науку, која вам се у овоме расаднику предаје, да би једном као честити и ваљани ерпски синови и себи и другом на корист поживити могли; јер видите друзи моји, да је наука важна и пред Богом и пред људима. Она казује човјеку вољу божију, просвећује разум човјечији, оплеменује душу човјечју, и тиме приближује човјека своме праобразу — Оцу небесном. А сад је вријеме и врло згодна прилика, да можете младост своју напојити науком, која ће вас вјековно срећнима учинити; јер је младост без науке у животу нашем, што и дивља воћка у врту. Ако се дивља воћка не оплемени питомом не може корисна плода донијети. Тако исто и они људи, који младост своју не обдаре науком, не могу цијелога живота свога допринијети много користи себи ни другима. За то драги другови моји, немојте оклијевати, немојте немарно пропуштати ово златно и блажено вријеме ваше младости — јер и народна пословица каже: „док је дрво младо да се савијати,“ — него све моћи своје посветите науци — томе узвишеном и племенитом калему. Тако ћете младост своју учинити питомом биљком, која ће у своје вријеме доносити корисне плодове и вама самима, који се трудите, и вашим родитељима, који су вас отхранили и св. цркви, којој сте духовна дјеца, и народу, кога сте рођени синови. — Тако моји мили и драги другови! и ја се надам, да

ћете усрдно примити овај савјет од старијега брата вашег и сваком даном приликом сјећати се љубавнога друштва нашега.

А сад се обраћам са неколико површних ријечи вама — старији и незаборављени другови моји, који са мном заједно свршите. — Са нама је — у име Божије — пети плод овога племенитога и босанско-херцеговачких Срба јединог расадника, који се пресађује на широко поље — Виноград Господњи, кога треба с' правом науком чувати од корова. — *Нас дакле браћо чека оно тешко иго — што свештеничко, које мислимо примити на себе.* О! како се је браћо тешко под таквим бременом бацити у крило неиспитане будућности! — Па кад знамо друзи моји, да ће бити наше иго тешко, то треба, да смо у напријед спремни подносити тешкоћу његову. Св. апостол Павле, спремајући Тимотеја на издурашност, да не клоне духом, пише му у посланици својој: *Кси. хотџацин благочестно жити о Исџск Христџ, гоними вџдџтџ*“ (П. посл. Тимотеју гл. 3. ст. 12.) Немојмо дакле браћо ни ми да малакшемо нашим духом — духом ерпским, — ерпским, и опет велим — ерпским! Та дух ерпски ох! то ти је благодат, која Србина Србином чини и тиме га разликује од Неербина. За то, које Србин и ерпскога рода и од ерпске крви и кољена и у ерпској колијевци отхрањен, неће никад тијем духом малаксати, него ће и у пошљедњем часу препоручити потомку своме, да уважава и поштује туђе, *а бори се и умре за своје, особито за своје свешто и поносно обиљежје „Србин.“* Да! Тако је Србадије моја, јер сваки народ милује своју народност. — Па још кад знамо и то, да највише спада у дужност свештеницима и учитељима, да залију Српче мало ерпским духом, то треба, да томе задатку по могућности својој одговоримо, да нам не би наши мили Српчићи кашње у каквој прилици присвајали себи титулу друге које народности, којој — по крви — не би припадали. — Даље, браћо моја, спада нам као будућим свештеницима у најглавнију и најважнију дужност, да будимо у пастви својој љубав, оданост и вјерност према Богу; љубав, оданост и вјерност према Његовом апостолском Величанству цару и краљу нашем Францу Јосифу I. и нашим представљеним властима; љубав, оданост и вјерност према нашој светој ерпско-православној вјери и цркви; и љубави, оданост и вјерност према нашој милој

народности ерпској. Старајмо се и све силе нашега духа употребљујмо, да томе великом и замашном позиву што боље одговоримо. Не забравимо другови моји, да смо баш за то овдје и дошли, да из овога расадника прихватимо — по могућности својој — духовно оружје, т. ј. праву науку, помоћу које можемо све то постићи и — држећи се истине — смијемо противу нас упереним на супрот стати на сваком мјесту. — Али да нам паства наша, као будућих свештеника, што боље одговори дужностима, које се од ње изискују, треба да јој сами предвачимо својим ваљаним и добрим пријером у свему томе (*verba docent exempla trahunt*—ријечи уче, примјери навлаче); треба, да у својим проповједима у храму божијем и другојем мјестима, и сваком даном приликом поучавамо народ свој. Јер св. писмо каже: *„Само путем проповједи престопања се човек ерпски и приближава Оцу небесном* (Рим. гл. 10 ст. 14. 15 и 17.; Мат. гл. 5 ст. 48.)

Може бити, да би ми на ове ријечи који од вас рекао: „Е, то није могуће за свакога нашега свештеника, јер без савршеног знања и вјештине, није лако изаћи на проповједничко мјесто, особито тамо гђе га слушају интелегентније особе.“ О другови моји, треба, да нам буде лако, јер знамо, да наш народ највише обраћа пажњу на свештеника, уважава га и очекује од свештеног лица савјета у свакој прилици и на сваком мјесту. А ми ћемо, као будући свештеници имати пред собом већином масу народну. Према томе не треба дакле, да ослушкујемо, шта ће нам ова или она интелегентнија особа нашем говору примјетити. *Ми, другови моји и браћо моја, хришћански се владајмо, ерпски дишимо а истину говоримо,* а што ће нам овај или онај цилиндераш стилистична правила кроз наочаре овдје или ондје на наш говор примјенити, то није ништа. Истина, не треба да се ограничимо на само теориско знање, што смо га у овоме овоме красном расаднику добили, него треба, да нам ово буде темељ даљем зидању нашем. Дакле, другови моји, треба да се непрестано усавршавамо и проучавамо знање наше, како би теорију у праксу развили, те тако у већој мјери и себи и другима користили.

Да би вам, браћо моја и мили другови моји, потанко наспоменуо о дужностима нашим, као будућих учитеља, пастира и свештеника, далеко би ме одвело, а то држим и за сувишно,

јер је сваки од нас у овоме племенитоме извору тим дужностима — мање више — напојен, а сво већ и час пошљедни куца, да се растајемо. — Растанимо се браћо моја — старији и млађи другови моји, са увеличаном љубављу, која треба да нас цијелога живота нашега веже и постиче на довикивање и сложено дјелање у Винограду Божијем; пружимо руку братац брату и обаспимо се братским пољупцима; сјећајмо се браћо нашега љубавнога друговања, а нека нас на то побуде и ове ријечи великог пјесника нашега Бранка.

„Збогом браћо, збогсм мени сада,

Збогом браћо можда за свакада!

Сјећајте се браћо друга свога,

Сјећајте се красна доба тога“ . . . .

Но, братијо моја, обратимо се овом приликом нашега растанка са захвалношћу, благодарношћу и синовским поздравом онима, који нас до наше жељне цијели доведоше; а то су наши поштовани наставници, који усадише у срца наша плениту љубав; који нас очинском бригом и неуморним радом васпиташе и образоваше, и

који нас — укратко да речем — у овоме расаднику однеговаше и за Виноград Господњи оспособише. За то им, као захвални ученици сад при овоме растанку кликнимо: „Живили!“

Још ми браћо преостаје, да у овим мојим завршним ријечима истакнем најглавнију и обвезну дужност нашу, а то је: да у лицу наших Високо-преосвећених Архијереја и Високо-пречасног господина Ректора, управитеља овога завода, изјавимо најтоплију захвалност и благодарност добротворкињи нашој Високој Земаљској Влади на њеном снисхођењу према нама и њеној бризи око опстанка нашега.

За то се у овоме тренутку обраћамо у име свију мојих другова непосредно Вама Високо-пречасни господине Ректоре, да изволите ову нашу топлу и синовску захвалност и благодарност изјавити Високој Земаљској Влади — тој добротворкињи нашој, увјеравајући ју, да ћемо се свагда показивати према Њој као вјерни и одани Његовом премилостивом и апостолском Величанству Цару и Краљу нашем Францу Јосифу I. Живио!!!

І. О псовању.

Благочестиви Христијани!

Прије свега, знати вам треба, да ријечи, које се са овога св. мјеста говоре, не проистичу из воље говорника, који проповиједа и учи; него су оне извађене из самога св. писма и потврђене су свештеним предањим. По томе, што год одавде чујете, то знајте, да је то глас св. матере цркве. Дакле починмо!

Сви су гријеси браћо Богу мреки, но осим свију, хула и псовања безчасти Бога, псујући Његово св. име. Ниједно преступљење и гријех не приводи Бога толико на гњев, колико то, кад Он чује, да се Његово св. име псује и поругава. Врази дркћу од имена Христова, а ми га се не бојимо! Овијем данашњим говором казаћу колико је тежак гријех хула или псовка, а по томе значају, с каквом строгости казни Бог свакога онога, који је псовању одан. — Шта је псовање? То је браћо неправедан говор против Бога. Човјек псујући, хвата се у највиши гријех пред Богом. О псовачу! како се не

бојиш, да не сиђе ватра с' неба и да те не сагори?! — да се не отвори земља под тобом, и да те не пождере! Ко псује царски закон, тај гријеш; ко псује себи равна човјека, тај по закону грађанском мора строго кажњен бити. А шта би смо рекли за онога човјека, који вријеђа само величанство Божије!? Многи од људи већ стоји једном ногом у аду и паклу, и кад их још Бог не би задржао, они би вјечно пропали. Ми пак мјесто да Му за та, и многа друга добра благодарни будемо — ми Га на против псујемо. Ако би га псовао онда, кад те су чим казни, можда-би ти и опростио; али га псујеш у оно вријеме, кад ти свака добра чини. Шта нас приводи на то, да псујемо Бога-Творца свога, који нас је крви Својом искупио? — Многи несретници долазе на то, да псују и крст, у чему псују и самога Христа Спаситеља, који је на њему распет и за нас умро. У мјесто да му за то благодариш, да га љубиш и поштујеш; ти га грдиш и псујеш. Христос је био мучен и тучен од јудеја; али ништа за то, бију га и туку

и лажни христјани својим псовкама! Које тај, који хули? — један христјанин, који име Божије на себи носи, који је примивши св. крштење, све части и удове свога тијела осветио; коме је Бог дао језик само да га хвали и слави, на у мјесто тога, ти си га псовањем и другим срамним, гадним и безобразним ријечима изопштрио као мач, који пробада срце Христово.

Псовка је тежа од крађе, тежа од многије други гријеха; јер сви остали гријеси долазе или од незнања, рђаве навике и малодушија или другог чега; а овај гријех проистиче из саме својствене злобе и зле воље. Свакоме псовачу рећи се може, да је син паклени и ученик ђавољи! Псовати, рећи ће, паски говорити. Од пса дошла је и та ријеч псовати.

Но колико је крив христјанин који псује у толико још и зато, што и друге наводи да му подражавају. Има на свијету срећни народа, ће се псовање и не чује никако; па ако га и има, али те псовке не тичу се ни вјере ни душе. У нас пак прва је псовка вјера и душа, које су се утврдиле као какав закон, а свађе од свакога чути се могу. И на сокацима, и у кућама и свуда друго се мало и чује, него све псовање и други безобразлук. Мала дјеца не уче, да се знаду најпрво прекретити и казати: Господи помилуј, него најпрво је псовање, па од осталог, ако се што научи, научи. То је већ ушло у обичај од другога — дјеца од родитеља — слуге од своји господара. За име Бога браћо, не псујте нити говорите срамотне ријечи; јер то је гријех, који и овога и онога свијета Бог казни. Када чујете дјecu вашу да псују, покарајте их строго — или као што говори св. Јован Златоуст: „Зубе му поби и тако ћеш твоју руку посветити.“ Неки оци, ако их дјеца не послушају, бију их; а кад чују, да дијете псује вјеру, пост и душу, смију се, у мјесто да га казне. У једнога римљанина бијаше синчић од 5 година, који је имао обичај у шали узимати

име Божије, и отац га за то не покара. Један дан нападно на дијете неки црни људи. Дијете побјегне оцу и ту од страха у његову наручју умре.

Св. писмо нам казује, да ће сви, који псују, бити осуђени у муку вјечну, при чему Бог ће им казати: „Ја вас не осуђујем, него уста ваша са којима сте се усуђивали мене псовати и проклињати.“ Но није само у паклу, него и овдје на земљи, би ће псовачи кажњени. У старом завјету, они су били камењем поубијани од свега народа; у новоме завјету били су такође осуђивани на смрт. У Француској био је обичај, да се псовачу језик извади и жиг или дагма на чело метне. Осим тога, узроком псовке, Бог казне на земљу напушта, као: глад, ратове и болести. Многи се тужи, да му зла, биједи и невоље досађују и говори: у мојој кући као да је нека клетва; а незна јадан, да та клетва из његови уста излази и чини га Богу проклетом, а људима мрска. Колико би примјера могао навести, ће су неки због псовања по свему тијелу шугави и губави постали, друге је опет земља живе у себе прогутала и т. д.; а то је све за њи'ове паклене језике!

Сада при завршетку, реци ми о псовачу! ако се овдје налазиш, шта добиваш од твоје проклетке псовке? Сви остали гријеси чине се за то или, што је некоме драго или по некој нужди ил' незнању; а псовати не само, да није драго, него што више псујеш, то све више себе љутиш, мучиш и гориш као у ватри. Но рећи ћеш, па шта ћу, тако сам обикао и кад ме неко наљути, не могу трпити. Јест, наљути те човјек, а ти мјесто тога, псујеш Бога, свеца, закон, вјеру и душу.

Је ли ко у обичајио псовати, то нека од сад положи завјет и свако јутро нека спомене оно, што је завјетовао; нека се помоли Богу, да га од сада сачува те рђаве ђаволске наваде, и тако нека се свагда уклања од зла и чини добро, и спасен ће бити. -- Амин.

II. О седам гријехова међу људима.

Благочестиви христијани!

Доста људи има на свијету, који су занесени свјетским стварима, па има још и таквије, који свагда траже, да их други похваљују и т. д. Ја о том мислим нешто мало проговорити вам, а ви ме добро послушајте! — Славољубије јест, кад ко преферано тражи свјетску славу и хвалу. Но пита ћете ме, па је ли грјешно желити, да нас други хвале и поштују? На то би вам одговор дао оваки: није свагда грјешно; н. пр. учниш-ли какво добро дјело и не желиш-ли више похвале, но колика је и заслуга, онда похвала није грјешна. Ако један н. пр. дијели и потпомаже сиромаше, иде тачно у цркву, добро се влада и т. д., па би желио, да му то људи виде, да му одобре и похвале га, то онда не би била грјешна жеља ни рђаво; јер он желећи то, чини добро дјело. Само је онда грјешно хвалу тражити, кад се ником више, него себи самом корист чини. Сам Христос Спаситељ учи нас, да не тржимо славу свјетску, но славу Оца небеснога. Зато сви свети живећи негда на земљи, све радише у славу Божију; а не у своју личну. — Сад браћо хоћу да вам напоменем седам тешки гријеха међу људима, који су са славољубијем једнаки и равни и овдје их овијем редом стављам:

1. Хвалисање. То су они људи (томе гријеху одани) који се много хвале. Оно ја па увијек ја, њему је у устима и чини му се, да неби знао ни проговорити, а да што не умијеша, чим би се он могао хвалити и узносити. Ради-ли се о послу каквом, ето ти га, он о томе зна боље, него ико други. Је-ли сад посао довршен, ето ти га и опет, па се хвали, да је он то најбоље измајеторисао и довршио. Ако још што-год мало зна читати и писати, то кад почне о себи говорити, преставља се, да га нема ученијега на свијету. Такови су они, који себе узносе и одговарају; а друге црне и опадају; — који свој посао, занат и радњу похваљују, а другог радњу опет омаловажавају, и они, који тако чине, смртно гријеше.

2. Непослушност. Ово је то, кад ко неслушајући своје старије, неће да ради, како они хоће. И то је вазда смртни гријех; јер ко презире власт својих старих, тај презире и самога Бога. Христос је рекао свештеницима: „који вас слуша, мене слуша;“ али многи данас не

виде и нечују то, него се љуте и вичу на своје свештенике. Ако-ли сад ови оће да покарају своје парохијане за учињене гријехе, онда се многи нађу увријеђени и не задовољни. Зато мислите добро, како ћете Богу одговорати на праведноме суду Његовом!

3. Притворност. То је када ко показује, да је добар, а зао је; да је богобојажљив, а наопак је; да је светац, а грјешник је; да добро друго жели, а овамо о глави му ради. И тако се претвара, да га људи виде и хвале. Такви су људи гори и од издајника Јуде, који љуби Исуса у руку; а овамо га издаје душманима на смрт. И Христос казује нам у своме св. евангелију да се чувамо притворности, и вели: „*Јао, и тешко ће вам бити лицеmjерни!*“ Зато браћо чинећи ми добро, не треба да се хвалимо, но Бог нека нас помиљује.

4. Свађа. Људи томе гријеху одани јесу, који увијек оће да имају право на своје, па ма то и криво било, и такви су свагда готови препирати се и свађати, само да покажу да су они одржали мегдан. Колико има људи на свијету, који се изјављују за неке мудраце и научењаци; а овамо није и ништа незнају. Никад нијесу ни какву ваљану књигу прочитали; а овамо оће о свачему да говоре и да се правдају; те у том свађају се, гријеше и вријеђају један другога. Сама св. мати наша црква учи нас, да се тога чувамо.

5. Ђе је год свађање, ту је сваки раздор и неслога, и то је пети гријех, којег вам сад споменух.

6. Упорство. Упорни су људи они, који неће ни за живу главу да попусте од свога мишљења, па ма да је то чиста и гола лаж. Колико ти драго казивати му можеш; али он те никако и не слуша, него остаје при своме. Због тога тврдоглавства, не може нигда ни мира, ни слоге ни љубави у народу бити. Зато браћо држите се и говорите свагда истину и не мислите, да је свагда само оно добро, како ви мислите. Дајте себи разлога или ћете Богу тешко одговорати!

7. Лаж. То је тај последњи од мене вам напоменути данас гријех, и то ће бити они људи, који измишљају и обично проносе оно, што није. Многима је ушло у обичај, да такве измишљотине

под истину свијету продају и казују; а то све за то, да се тобож покажу, да нешто знају. Раде прогласити се, да их други хвале; а то још и за то чине, што незнају чега доброта, пак зато измишљају, и такви људи страшно гријеше. —

Седам гријехова, које вам браћо споменух, јесу седам смртни гуја, и то: Хваљење, непослушност, лицемјерство, свађање, неслога, упорство и лаж, и, ко се год од њих не чува, тај може лако и смртно гријешити; а смртни су гријеси

они, који се никад, па ни у дан страшнога суда опростити неће.

Што-год браћо радите, радите само за то да се тијем вашим радом Бог слави. Ако ми радимо зато, да нас други људи виде и хвале, онда на тешке гријехе находимо, и тијем начином ништа не добивамо него губимо. Говорите дакле свагда: Бог нека ми суди и нека ме награди, како сам заслужио. — Амин.

Протопрезвитер
С. Давидовић.

Неколико ријечи о данашњој српско-православној цркви и старим црквеним рушевинама у Грахову. (Босна, котар Лијевно).

Негда шуме — у којима су само дивље звијери своје обитавалиште имали, по који разбојник свој бурни живот проводио, — а данас? данас се шири по њему јевропска просвјета — обрађују се њиве, гаји стока, а понешто шири се и нужна трговина — то је судбина Грахова или право по народном називу Граово. — Тако нам народна традиција казује. — Али то је — ваљда — у најдавнија времена тако било, да су саме шуме и пустиња била, јер нам друкчије свједоче останци налазећи се у Грахову; по којима би судити морао, да се је још одавна за Грахово знало, те да је у њему неки културни народ живио. Рекох свједоче нам останци или старине, и заиста је тако, — кад разматрамо слиједиће:

На југо-источној страни Грахова — у шуми Граховцу — уздижу се рушевине старог града Граховца — коме повијест најмање 500 година у прошлост засиже. Одма под њим југо-западно налази се стара „црквица“ или рушевине старе из давније времена цркве; а у околици ње неколико гробова. Ова нам прва свједочи, да су за оно вријеме овдје Христијани обитавали, а доказује нам и то, да је и сами велможа — или можда и који од владара — који је можда у граду Граховцу становао — био Христијанин, — јер је покрај свога града — богомољу — цркву имао.

Црква, којој се данас тек видљиви останци опазити могу — изгледа овако: Олтар, који се у неколико распознати може, био је истоку

окренут, по чему би право судити могао, да је црква православна била, а то нам у неколико и околици ње налазећи се гробови свједоче, који су такођер по православном типу копати. Закључујући из овога, велможа, који је у Граховцу обитаво, био је Христијанин.

По садашњем изгледу ове „црквине“ — како је сада народ зове била је мала црквица као какова капелица, — јер није била — како се данас види — од 8—10 м. дуља, а 5—6 м. шири. Црква — као што сам рекао, — може бити као и град Граховац стара, а по свој прилици и старија, јер се од исте ништа сачувало није, осим доста видљива фундамента и околици ње налазећи се гробова. Гробови истина нијесу као данашњи; но ипак се рећи може, да нијесу ни из римског а ни из богомилског времена јер као што сам рекао окренути су источној страни.

Да ли би што у црквици — када би је копао — од црквених утвари нашао, до данас није нико покушавао, а ваљда и неће, јер је то са великим трудом скопчано.

Народ о овој црквици даље незна ништа; већ говори о шљедићем:

На свјеверо-источној страни Грахова — према кршевитом Јадовнику — уздиже се висока шумом обрасла, главица у народу звана „Градина“.

Ту је — веле — још прије хиљаде година био неки стари град, коме се данас ни останци не виде. То је било за вријеме Римљана, за које

се потсигурно зна, да су у овим крајевима били. На томе мјесту, гдје је негда римски град био, смјештена је од давније времена и данас постојећа срп. прав. црква, те је главно обиљежје стражар Грахова, као што је Велебит плодовитој Лици, јер се црква у околи Грахова на 4—5 сати свукуд видити може; и ако нема свога украса и звоника. Потанки развитак ове цркве, није данас никоме познат; али се ипак ово о њој суди: Прије стотине година, био је на истом мјесту манастир — кога су од рушевина римског града — по свој прилици из Далмације дошавши свештеници подигли, који је за оно вријеме сав великом шумом обрастао био. Тај манастир био по прилици дотле, док се нису почели Османлије близу Грахова примицати, пошто је Грахово за оно вријеме под Далмацију подпадало. Чим су се Османлије у овим крајевима показивати стали, калуђери су побјегли а манастир се за кратко вријеме сруши.

Послије су православни Хришћани од истог манастира начинили црквицу, у којој се по гдје кад божија служба вршила, — а најстарији свештеници који су у истој служили, спомињу се из племена Билбина, а доселили су се из Далмације.

Тако је та црква на Градини, све до године 1874. постојала, а од те године до године 1878. дочекала је ове трагичне догађаје: Одмах 1874., чим је устанак у Босни, односно у Босанској Крајини букнуо, претвори цркву турска редиџа за своју касарну, пошто је црква на доброј позицији смјештена била.

Около цркве начине шанчеве, и сад није више била богомоља, већ на жалост редиџска касарна; но ипак су се побожни хришћани по појатама крадомице Богу молили.

То је трајало све до године 1877; а те је године, кад је био бој на Грахову, Турци у пра и у пенео учине, те остану само четири опаљене зидине, које су чамиле све до 1880 г.

У тој години кад се је повратио из сусједне нам Далмације голоруки народ — као побожни Хришћани — уз припомоћ Његов. Величанства нашега цара Фране Јосифа I.; православни Срби подигну на истом мјесту

од тврда материјала лијепу црквицу, у којој се данас сваке неђеље и празника божанствена литурђија служи.

Црква је на врло лијепом положају, но истина није најљепши приступ, јер лежи на главици преко 800 м. високој. Но побожни Хришћани — Срби граховски, нијесу хтјели на другом мјесту да граде, него на оном, на ком је од најдавније времена постојала. У данашњој цркви нема никаквих особите важности старина, осим једног „Часловица“ и „Октоиха“ који могу 200 година стари бити, а остало је све од скоро набављено. Црква не посјеђује никаква иметка; цјелокупни јој је приход оно, што неђељом и празником на крет пане. — Њом управља црквени ообор, који се сваке године на „Нову годину“ бира, — а предсједник је мјесни парох. Толико о данашњој парохијалној цркви, која је доста бурна времена претрпела.

* * *

Још ми је споменути на југо-источној страни Грахова, налазеће се темељне остатке неког старог манастира, који је био у сред тако званог „Мраморског гробља“ састојећег се од једно хиљаду гробова. За њега се ништа сигурно незна, једино се о њему мисли да су га поставили и у њему становали калуђери, а од куда су били, право се незна, — биће да су из Далмације.

И овај је манастир послвије био претворен у цркву, која је трајала до прије неколико година. — На успомену те цркве православни Хришћани, начине на истом мјесту од дрвеног материјала као капелу, те су у њој по гдје кад свету летурђију служили а трајала је све до године 1882. Те су је године развалили и од ње начинили данашњу школу. — На крају мога чланчића — кога сам за дични „Источник“ намијенио — (ако га уважи) примјетити ми је: да нијесам у првом реду за ове ствари позван, но држим се оне мудре пословице, опће уваженог српског педагога П. Р.: „Учитељ, који није добар Хришћанин, није добар ни учитељ.“

Грахово, 1890.

Саво М. Бабић,
учитељ.

Зашто попина проповијед нема значајнога утиска на народ?

Један Гн. попо питао ме са својем писмом : „зашто нема поповска проповијед значајног утиска на народ“ ; и замоли ме, да му преко нашег листа „Б.-Х. Источника“ одговорим.

На то писмо одговара Гну. попу укратко онако, како ја то схваћам.

Српски народ од вајкада живио је у непрестаној борби, а од Косова већ је чудноват његов живот ; и баш кад се загледамо у његов патнички живот од Косова, па на ову страну, морамо се и нехотице запитати : да ли има још икаква народа, који би кадар био подносити такве патње као што их подноси српски народ ?

Његова спољшљивост основана је на његовој патријархалности и на вјери. И за чудо, како српски народ, у толикој његовој патњи, остаде вјеран својој драгој му вјери ; а свикнут са својем скромнијем обичајем, приљубљен својим оскудицама, бијаше свагда весео, пун милосрђа, међусобне љубави и узајамне помоћи, па и без духовничке проповиједи по пећинама и у чобанскијем колибицама остајаше на вјеки вјеран својој светој цркви.

Српски попо бијаше се сродно уз своје парохијане : носаше опанке као и његов парохијанин, струку и од сукна хаљину као и његов парохијанин ; свој тор и своје стадо надгледаше као и његов парохијанин ; плуг или рало држаше у рукама као и његов парохијанин и т. д.

Попо са својем радом домаћијем бијаше примјер и углед својим парохијанима ; па са свога домаћега рада дохођаше ознојен својој црквици, или ако немаше црквице, а он у своју скромну кућицу, да прочита вечерњу и да се уредно свемогућему Богу помоли. А како попо тако уза њ' његови парохијани, — попо као Божији изабраник, преко кога Божија благодат силази с' неба на парохијане, а парохијани као анђели, пјевају околу свога посредоватеља између њих и Свевиспшега. Права спрема за рај и шта ћу даље, него да се запитамо, како то сад бива : „Кад је народ погледао очима, кад је попо свршио каноничко право, кад попо зна преводити с' латинскога језика ; кад је попо бацио опанке, а обуо чизме и сјајне ципеле па још двоструке, кад је попо бацио кошуљу, коју му бијаше његова попадаја изаткала, а обукао

колану (пеглану) кошуљу из фабрике ; када попо баци сукнену хаљину, коју му је од вуне са својих оваца његова попадаја изаткала, а обукао салте и чурчиће, од којих има и беспосленијих рукава, те низ њега висе ; кад је попо бацио плуг и рало, у руке прихватио „баштун“ ; кад је попу мало парохије, па макар му и цијели округ дали, *негледајући на то, колико кућа може уредно посјећивати и обслуживати* ; кад попо и на силу Бога осигурава своје материјално стање и гледа да харачи своје парохијане, а све то на терет својих парохијана ; кад попо врло лако назебе, па му се хоће мало говеђе супе и у ср једу и у петак, да поправи свој нахлађени стомак под свилеиом мантијом ; кад попо пошав из куће нешто срдит, клепне свога парохијанина штапом по глави, па му још и свеца псује !! ; кад је света црква веома много прописала светаца, те се не може толико дана до подне пропуштати без бијеле кафе за ради служења у цркви. Кад је дакле сад оваки поп , онда мора и ако му се неће, да учи вјешто проповједати, јер нема онога живог примјера, да води своје парохијане и дјелом стазом побожности и домаћега рада као што га имадијаше стари попо у сукненој хаљини.

Попо се сада мора наљутити кад проповиједа с' олтара, а парохијанин виче са средине цркве : „лекару излијечи се сам,“ „ја немам кад попо чекати, док ти изприповиједаш, јер ми се ваља старати ћеци за ручак.“

Необично је парохијанима, кад њихов попо није с њима сроден и у начину живота, па им је још и зачудо кад виде у попе кућне намјештаје : тавулине, постављене столице, канабета, огледала, fine четке, застрте собе, у које парохијанин и титорник не може унићи у опанцима, па макар и кокошку носио попу на поклон.

Осим овога што сам до сада говорио има између осталог још једно веома значајно што духовнике код народа омаловажава, а то су, доктори, свјетовњаци, који доказују народу, да за болест тјелесну и душевну треба народ да приступа докторима и апотеци, а наш се народ одприје није познавао с' докторима, него му духовник бијаше јединијем доктором и за душевну и за тјелесну слабост ; и заиста се онда испуњаваше Христова ријеч : Вјера твоја спасетја.

WWW.UNILIB.RS

Ето господине попу, зашто, по мојему мишљењу, ваше проповиједи немају „значајног утиска на народ.“

Оканити се духовници парада и комотна живљења; та нити је Христос нити његови апостоли па ни наши стари духовници зидали зданија са клаком и каменом, да у њих постављају магацине и продаје дућанске, те да воде трговину и спекулацију. Не одвајајте се од свога народа, будите живи примјер словом и дјелом својим парохијанима и титорима у владању по Христовој науци, па ће се утврдити морал, који је већ почео лабавити у народу, па ће се учврстити у народу она побожност, која се у истини још огледа само код нашијех стараца и старица; некукајте код полиције ако вам који титорник није у стању на вријеме бир или опијело измирити; не тражите уточишта код полицајних власти онда, кад вас ваш надлежни духовни старјешина покара, и кад вас Богме, хоће и да казни за вашу какву свештеничку неуредност, над којом он има судску власт.

Ја не осуђујем духовнике недао јаки Бог, него сам увидио ту несугласицу између попова и парохијана и т. д., па бих желлио да се та несугласица изравна, јер кад је духовник уз народ, ето онда слоге и љубави Божије; тада ће се Богме, бојати парохијанин и титорник од ријечи и клетве духовничке као што се и од прије бојао.

Право да речем, ја немогу ни замислити свештеника да је свештеник ако не стоји увијек уз народ, ако с њиме недијели и зло и добро, срећу и несрећу, радост и тугу. Свештеник кад је уз народ он је онда прави свештеник, он се уподобљава Христовим апостолима и св. Сави, који су своју душу полагали за овце своје и стајали на бранику своје цркве и свога рода. Наша црквена и народна историја има доста примјера, на која нас упућује да се угледамо на наше предке а по највише на старе наше свештенике, који нам одржаше православну вјеру и милу народност нашу у најкритичнијем временима.

Тешко нама јаднијема, ако у нашој вјери ослабимо, баш у садашње вријеме! Тешко нама јаднијема, ако изгубимо наше надање, које нас је до данас у свијема нашијем патњама и оскудицама одржавало, те поднијесмо све тешкоће и сиромаштво ласно претрпјесмо.

Ми молимо и преклињемо наше духовнике — свештенике да нам притјечу у помоћ душевну са примјернијем владањем, са његовијем савјетима и молитвама. А народ ће знати према своме стању достојну награду и моралну и материјалну указати своме духовнику, и неће остати гладан у својој парохији, по оној изреци: „ако му не пада на олуке а оно капље,“ те може себе и своје најближе одржати и препитати.

* * *

Овај мој одговор, који сам ето дао г. попу на његово питање, те га, молим вас г. уреднице, дајте печатати у ваш лист „Б. Х. Источник,“ а тијем још прије, што је мој одговор из срдачне оданости према свештенству и православљу у опште, и што сматрам за дужност дати одговора на питање једног свештеника. Сувише надам се, да ће се наш цијењени лист „Б. Х. Источник“ обрадовати, кад један мирјанин тако срдачно преко њега одговара једноме свештенику, — одговором, који је на искуству основан; а ко мисли да није тако, ето му поља у листу па нек одговори.

Истина, ово се не односи на сво наше свештенство, него на неке и неке, који су сврнули с пута; а шта ћемо, у сваком жити кукоља има, па за времена треба га тријевити. У осталом примите срдачни и искрени поздрав.

Ваш поштоватељ.

Н. Н. Херцеговац. *)

*) Писац овога чланка јесте свештенички син, но ипак се не слажемо у неким мислима и назорима његовим, израженим у овом чланку. Ко га се тиче нека одговори и радо ћемо примити у лист.

Уред.

Крајцарско штедовно друштво православних Српкиња у Сарајеву.

Познато је читаоцима „Босанско-Херцеговачког Источника“ да су православне Српкиње у Сарајеву, заузимањем гђе Е. Сарајевчишке учитељице, основали друштво т. зв. крајцарско штедовно. Цијељ је друштву врло племенита, света, јер је основано ради тога, да помаже сироте изнемогле удовице, а особито оне, које су у болести и које су ситном дјецом оптерећене; да издржава српско-правосл. ђецу обојег пола на основним школама, гимназијама итд.

Као што се јасно види, задатак је велики и узвишен, достојан имена и поноса Србиновог. Одбор је саставио и правила друштвена, која је заједничко министарство и потврдило. Правила су штампана и разаслата познатим личностима, које ће се старати да упознаду поближе Српкиње са намјером друштва, не би ли оно тј. друштво нашло у свима крајевима наше земље што бољег одзива и што јачег потпомагања било материјалног или моралног. Таква правила дођоше и овди, у овај крај. Одмах устасмо за тијем, да друштву прибавимо коју чланицу. Многима смо дали друштвене штатуте на прочитање, разјаснили намјеру и задаћу друштвену, показали корисне и благословене пошљедице од тог улагања и добровољних прилога, пошљедице корисне ако не непосредно за нас а оно за нашу браћу и сестре, која се у хрђавим приликама налазе, која изгледају кад ће и да ли ће им која милостива братска рука пружити какву понуду и нахранити голотрбу ситну ђечиду; упозорили смо их, да ће корисне пошљедице од тијех малицјех и незнатнијех улога нашицјех бити за кратко вријеме велике за оне, који су као и ми чеда једне вјере и народности, који се диче као и ми именом и језиком Србиновим, но који су жељни, да се напију чисте науке, како би и они били врменом достојни својих великих предака, ако не због јуначких својих врлина и витешка ратоборна духа и карактера, а оно бар да свом роду послуже колико му драго према слабим њиховим силама умним, тјелесним и материјалним, да и они по могућности принесу на олтар напредка и благостања народног коју жртвицу, која је мали дарак али је велика задужбина. Тако смо по оним ријечима св. писма: Куцај и отвориће ти се, лупали и звали, неће ли се ко одавати, те ступити у заједничко

братско коло, које је тако дивно закићено и украшено првим кћерима нашег народа, коме су коловође поносне и родољубиве Српкиње сарајевкиње. Па од већине не добисмо одзива, глас се само разлеже а не дође нам одјек натраг. Да су се они одазивали с онаквом љубави и одушевљењем, с каквом смо их ми позивали у друштвену заједницу у сто добријех што се вели. Мјесто тога вели се: имам ја и на друго које шта давати и плаћати. Толико је коријена ухватила међу некима нећу рећи страст среброљубља, него не истинито родољубље и малена љубав на спрам свега оног, од чега он лично неће уживати какву корист. — Много ћеш нашег женског свијета видити, које радним даном перу другом хаљине а празничним даном је најсвечаније навукла на се свилену хаљину, радујући се сиромашаца што може да се тијем испореди са богатијим и имућнијим својим кћерима. Наше богатије женске натрају на се сав скупочијени женски такум можда са искреном жељом, да се свијет диве њиховом сјају и љепоти. Тад ћете видети на њима ваздан које-каквих сребрених и златних предмета као струка дуката, минђуша, прстења, сатов, гривни, појаса или колана, брошева и т. д. које муж доста пута и преко своје воље набави својој супрузи, само да јој угоди ђуди и тако раскошном њеном укусу. Многи ће то и допустити, рећи ће да је то по моди, да то захтјева дух времена, дакле неће им замјерити; но треба да им се чудимо и да их осуђујемо не толико због горенаведеног колико томе, што они мисле да ће коначно пропасти, ако уложе коју форинту на добротворну цијељ. Њима се чини да њих убијају ти многи прилози и издавања разним друштвима и фондovima, а да им никако не шкоди, што толики силни новац уложе у лукеуздук, који је баш права беспослица. — Многе домаћице у стању су куповати сваки трећи дан себи оно, што ће им вјештачки уљепшати и угладити лице на штету поштења њеног и мужевљевог и на штету здравља и њеног подмлатка. За то има она срестава, а упитај хоће ли годишње дати 365 новч., па гледај, гдје су врата, кроз која ћеш што прије изаћи на поље. Неки мисле, да ће их упропастити неко добротворство, ако коме учине, а не знају какве неприлике снаћу мно-

жину људи због раскошности и неумјерености у јелу, пићу, одијелу и другим потребама

Такве су прилике завладале код нас, толика је љубав наша према интересима и бољем будућем животу народном, толико милосрђа има у нашим српским и хришћанским грудима. Па ипак *finis coronat coronat opus*. Челичношћу својом побједило је Српство многе незгоде, у току толиких година трпећи муке и невоље прекаљен је и спреман, да гледа синове своје, који не испуњавају савјесно обвезе и дужности према свом роду, али да их ма и у будућности осуди и жигосе жигом неродољубља.

Дај Боже да крајцарско штедовно друштво дође што прије у такву материјалну снагу, да одпочне благотворно дјеловати и остваривати са повољним успјехом своју замисао! Нек наше личне сестре Сарајкиње не раскидају оно коло, у које су се својевољно ухватиле и то не ради просте формалности и забаве, која не би никаква

добра донијела, него *истински* схваћајући положај наше сиротне младежи и осјећајући невољан живот сиротних удовица и њихове ђеце.

Није дато богатим богаство само ради њихова лична уживања, него им је Бог дао, да својим срествима подпомажу свој народ, да дијеле милостињу којима је нужна и који је изгледају, да поштеним дјелом и искреним доброчинством засвједочавају, да су благодарни Богу на оном дару, који им је Он дао, па ће таквим правим човјечанским животом и заслужити, да им Отац небески благослови њихов рад и богаство, на њима ће почивати благослов и њихова народа; потомци, будући нараштаји ће са синовском благодарношћу у срцу спомињати имена својих отаца и матера, који никад не жалише, да од својих уста откидају по који залог, само да свом подмладку створе сретнији живот и положе јак и чврст темељ сретнијој будућности.

Д. В. Остојић.

Псалом Давидов. ○

На водама Вавилона, плаче „народ изабран,“

Сјечајућ' се свог Сиона, из кога је изагнан.

О врбама по сред тебе, вјешајући харфе своје,

Ми слављасмо име свето, свомоћнога Јехове.

А сад ишту од нас тужни, да нам буде вес'о пој,

Еј ала је тешко пјеваг', у небратској земљи тој.

Ако на те заборавим, свети граде Израиља,

Нек' Бог даде да не имам, нити среће нити миља.

Ако тебе не успамтим, славо наша светих дана

Нек' изумру гласи наши, нек' нестане и Јордана.

Синовима Едомовим, напмени дан Сиона
Кад хтједоше да разоре, зиде нова Јерихона.

Благо оном ко уништи, тебе грјешна Вавилона

Ко разбије дјецу твоју, о камење Либа-нона.

На водама Вавилона, плаче „народ изабран,“

Сјечајућ' се свог Сиона из кога је изагнан.

Пред вилом, 1 јуна 1890.

Љ. Мицикијевић.

Крсно име. — Слава.

Крсно име обиљежје је Србиново. Ђе дођеш у растурено Српство које раздјељују многи прелази и ћуприје, распитај најприје о Крсном имену им — како га служе и светкују па ћеш одма знати ће си се нашао. Знај добро док год Србни пали воштаницу свјећу, ломи крсни љбац у кући својој, да ће и остати Србином па ма какове силе радиле да га друкчије крсте и да му други правац даду . . . Стога ја мислим, прави учитељи народа свога, па био тај ко му драго, дужан је овај особени обичај нашега народа што живље подржавати, унапређавати и неговати, а нипошто га шта више угашавати. А богме их има и таковијех, који не знам са кога гледишта узимајући, одвраћаху народ од те особене му славе, па у неколико и успјеше у поносној Босни. Кад сам први пут прије 8 год дошао у Тузлу затекао сам тај наш Српски обичај — баш тако рекућ — на концу пропасти. Истина Бог, свјећа се је палила и кољиве за покојнике било је, ал крсни љбац (летурђија тако га неђе зову) није си могао виђети но у једној јединој кући у овој вароши. Питао сам зашто је то — а они му казаше: „*Да их владике од тога одвратише.*“? Не треба питати зашто?

Ал данас хвала Богу опет се поврати оно старо и опет би: *христос посредк нас*, опет се овђе у нас у већине Срба ломи о крсном имену летурђија.

Далеко сам отишао. Мени је главно да изнесем овђе у овом цјењеном листу неколико ријечи простога нашега сељака, које он — тако звани долибаша — о крсном имену изговара; а то је тако звана „*Ва слава.*“ Овијех ва слава има разнијех по различним предјелима Српства; ено ћемо их читати у бесједама проте Беговића и у његовим „*обичајима Срба Граничара*“ а тако исто у многијем другијем књигама, гдје се је год дотакао теме о „*обичајима о крсном имену.*“ Но мислим неће згорега бити ако и ову изнесемо на јавност, да их боље све сравнити можемо. Препасао сам је у селу Драгуњи (Гласничани) код Доње Тузле од Стојана Којића.

Ево је:

Ва славу иже ва (троницк) тројице слаavimo васкрсево, иже ва Господу се Богу молимо спасу нашему Исусу Хри-

сту. Иже премногије молба и моленија часније светије и пресвјетије, славније небесније силније брезплотније сила честнаго животворјашаго крста.

Ва славу и част! Три божија светитеља Василија великога, светога Глигорија, Златоуста Јована, преподобног Јована Крститеља, Јована нашег оца милостивог.

Ва славу и част! Четири велика Божија евангелиста Марка и Матија, Луке и Јована, који држе небо и земљу на пријестолу Божијем.

Ва славу и част! Првог мученика архиђакона Стефана, Ђорђа, Димитрија и Прокоција, Нестора и Вилвitora (ово не знам јели добро) ришћански мученика.

Ва славу и част! Светог славног свехвалног апостола Петра и Павла, св. Климентије по порештога (ваљда непорочнога) и чудотворца Николаја.

Ва славу и част! Четрдесет право славније божије учитеља, који кроз огањ и воду прођоше и од Бога вјенац примише.

Ва славу и част! Триста и осамнајест богоносније отаца, 16 пророка и 12 апостола божије, иже преписаше на сабору освјешташе, безбожног Арија проклеше, сабор отворише, нами закон оставише, ми гријешни Христијани вјеровасмо.

Ва славу и част! За светог краља Дечанског, иже ва Ђурђеви (ваљда стубови.) Вастомилије? во Раванини под крили Фрушку гору Христа ради Аријара, (ваљда Архијереја) Максима владике, цара Лазара, цара Симеуна, Теодора Тештилата? Стевана Штиљановића, госпође Анђелије.

Ве славу и част! Ва св. цара Константина и Јелене (Љиљане овако он вели), у српској земљи учитеља Саве св. Симеуна и св. Кирила патријара.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Књига је опсежна (сам "Саржај" износи 654 стране), а по својему садржају спада међу прве и највредније производе наше црквене литературе. Циљна је књига ИСТ ФОРМИТИ, за оне, који се нијесу у најпријед представити. Једва, да се могу промови тиме подмрпити, а како ли туд, који је уложико писац око прибирвања огромног материјала и његовог распоређања. — "Сличне књиге њемачке и. пр. Кан. право" Шултеново или Флинценово, коштају два пута толико. Књига се може добити или непосредно код писца, или код књижара Јвана Водитике, Zadar, Далмација.

По прописима оснивача прве и његових првих наставника. — онага Јова, када је живот њезин најскапнији био, и кад се он управљао искључиво говорити, јер су ме на то упутили опци црквено правни избори и правна практика у поредају појединих правних оцношаја и правних устанаова. Али ја сам морао тако у књизи адукације од општега мишљења, које се обичајем у разним мјестима утврдило била, да прикажем право православно цркве, какво јест. Нека су питања изложена у "Предговору" наводи писац између осталог и ово: "Опћа ми је тежња се тичу тих црква.

Ову своју тврђу оснивамо на томе, што до данас не имајасмо књиге, у којој би оно изложено правни материјал православно цркве у опште, и појединих само-управних црква посебно, у потпуном згодном реду. Сами Руси правине само опште и посебне установе православно црква, заједно са архаичним уредбама, које

се науком даве. — Ајем, не само списку, већ цијелу православну цркву, па и све стране њуде, који Мигаш, архимандрит и професор богословије у Садру, обрадовао је овим својим раденик на црквеном пољу, и по томе заслужни човјек у цркви и држави др. Н. видног и уредног духовног живота, жљбно испекивао. Наш вредни и озбиљни неколико мјесеци напорјаштена, и коју је сваки пријатељ црквеног напретка, пра Са горњим натписом изишта је овјех дана из штампе књига, која је прије По опци црквено-правним изворима и посебним законским наредбама, које важе у појединим самоуправним црквама, написао др. **Николим Мигаш**, архимандрит.

Православно црквено право.

Петра Ј. Лапчевића,
Из библиотеке
свештеника.

Ва славу и част! За пресевете вав-
личне наше Богородице, наше пресјајне
звјезде магда цара Уроша, опроштеније
лону и домаћину и свој браћи око дома-
ћина. Ва славу и част!

Ва славу и част! За свете Петке и Не-
ђеке и свије светитеља Божије угодника,
који Богу угоднише, јадне воде воднише,
кадарме озидаше, цркве пограднише, бгато
подјелише, пред Бога изишоше, пред
Богом свети бипше.

Званична исправка.

У „шематизму“ српско-прав. митрополије и архидијецезе херцеговачко-захумске за 1890. годину, покрај све пажње у коректури поткрало се прилично штампарских погрешака, чему је узрок и та околност, што се „шематизам“ није штампао овђе већ на страни. Погрешке те биљежимо овђе и моле се поштовани читаоци да на њих погледају.

Стр.	врста	Стоји у шематизму	а треба да стоји
3	17, 18	наименовани епископ жички	администратор епископије жичке
11	1	дигнут са епархије и доживотно а под дубоку	овај ред треба сасвијем да изостане
12	25	16. априла	7. априла
18	18	присто	пријесто
25	10	за за	за
28	2	3 сата	4 сата
31	21	GX ГОД.	GX. *GOJ.
32	10	српско турском	арапско-турском
34	3	Примораци	Приморци
37	29	новијем	новије
38	1	које	ко је
38	3	Овог	Од овог
40	6	1868.	1886.
41	1	налази једно	налази 1. једно
49	26	се	су
51	11	иза	и за
57	17	26 — — —	26, 115, 106, 221.
57	19	25 — — —	25, 107, 98, 205
58	8	Слинчићи	Слипчићи
58	9	Бијовићи	Вијовићи
60	1	и 9 села	са 9 села
61	12	храм	1. храм
61	13	и 2 храма	2. храм
62	10	Толшљани	Гомиљани
64	4	Зеничу	Ђеничу
64	18	Бичеву	Чичеву
80	1	Лучко — . . . . у Лучу	Ључко — . . . у Љукој
80	14	Луче	Љућа
82	21	Кука	Лука
90	20	у Сепетници	у Сопотници
90	24	кога	ко га
93	10	Бјељевена	Бјељевина
95	4	1863. год.	1868. год.
98	4	1522. и 1875. год.	1562. и 1876. год.
101	23	Косовић	Ћосовић
103	12	Ристо	Христофор
104	23	31	11
109	12	Враћа	Браћа
113	1	новања	вања
121	27	год	код
125	25	посве	то све
127	22	хадија	хаџија

Стр.	врста	Стоји у шематизму	а треба да стоји
128	24	Савѣ	Сав је
132	10	Стевана	Стојана
137	13	вѣздвиже сѣн	вѣздвиже се сѣн
140	9	храм солејом	храм са солејом
140	25	опсади	апсиди
143	16	можда првобитна	или је можда
146	у пр.	у херцеговој задужбини крај ње, даје	у херцеговој задужбини или крај ње то даје
146	22	земљи	цркви
147	12	стајала све	стајала је све
149	12	повађене	повађене су
149	15	са свије . . . јед обила	сасвијем . . . је добила
151	задња	само	тако
154	28	да и туј	да се и туј
154	29	и прилог	у прилог
155	29	. . . ид.	н. д.
157	1	још израз	још и овај словенски израз
158	24	стајало	спајано
159	11	знак „4“ . . . а за ово имаде	знак „4“ . . . а за ово ипак имаде
162	14	дугу	духу
162	17	за	на
168	17	извјештају	извјештавају
169	8	са стране поштованих	са стране наших свештеника, толико и са страних поштованих.

Опћа примједба. Чланак „задужбина Херцега Стефана код Горажда“ писан је прије изласка ваљане расправе познатог историка српског високопреч. госп. архимандрита Руварца: „о натпису на цркви Херцега Стефана у Горажду“ (Глас XVI. срп. краљ. академије). Да је писац кашње Руварчеве расправе радио, шћаху му наводи о раду горашке штампарије бити потпунији. Као година градње цркве наведена је у чланку год. 1446—7. према обичном прорачунавању са бројем 5508. (цариградска ера) али према госп. Руварцу (Глас XVI. срп. краљ. академије стр. 23. и 24.) ваљало би рачунати по горашкој ери, према којој би онда Херцегова задужбина била грађена године 1454. — што је од преважног значаја, с погледом на то, *што је тај богољубни чин извршен тек за једну годину кашње, него што је Херцег Стефан у повели од год. 1453. назвао дједа босанскога стројиштелем вјере своје, вјере своје породице и своје земље.* Према истој ери (са 5500) рачунато је и на сочавском антимику, гдје је год. 7200. од створења прерачуната у год. 1700. од рођења Христовог; па и то помаже, да се може узети и год. 1454. као година градње Херцегове задужбине.

Умољава се славно уредништво „Босан. Херцег. Источника“, да у свом цијењеном листу изволи уступити мјеста овој исправци.

Из канцеларије српско-православне митрополије Херцеговачке, I. јуна 1890. г. Број 567. Мостар.

Шематизам Српско-православне митрополије и архидијецезе херцеговачко-захумске, за год. 1890. Уредио Патрикије Ј. Поповић, митропол. ђакон и канцелиста. У Сарајеву штампарија Спиндлера и Лешнера 1890.*)

Недавно је у штампарији Спиндлера и Лешнера у Сарајеву из штампе изашла књига под горњим насловом, коју је уредио г. П. Ј. Поповић, митропол. ђакон и канцелиста у Мостару. Као Србин а на по се као свештеник пун љубопитства за црквене ствари Херцеговачке Митрополије, за које сам унаприједа већ увјерен био, да ће ми та књига објелоданити, похитао сам, те сам ју чим је из штампе изишла добротом и посредством једног доброг мог пријашка набавио. Примивши ју и проучивши ју не тенани, угасио сам пријашње велико моје љубопитство, које ме је дотле морило. Но није стијем доста! Пошто у ријечи стојећа књига, као прво дјело своје врсте, које управо из јуначкога нам и Србињскога гнијезда — Мостара — угледа свијета, не би ваљала да бар са стране нас свештеника неопажена остане, ријешио сам се, да о њој коју више прозборим и у неколико читаоце овог ваљаног листа, у колико је она некима непозната с њом поближе упознам.

Понајрије што се њене спољашње стране тиче, могу рећи, да је на лијепом и јаком папиру штампана лијепим и читким словима. Штампана је свуда чиста и сваке похвале достојна. Опсег књиге изнаша пуних 11 табака или 176 страна обичне осмине.

Што се њене друге — главне стране т. ј. садржаја тиче, писац ју је подијелио на 7 одјела.

У I одјелу у кратко нам приповиједа писац о постанку данашње митрополије херцеговачко-захумске, која је првобитно од времена св. Саве до цара Душана само као епископија суштаствовала, а од времена цара Душана подигнута је она на степен митрополије, као што као таква и данас — хвала нек је милом Богу — постоји. Надаље по ријечима самога г. писца, „ради веће тачности“ подијелно је он вријеме трајања хумске епархије у 4 периода, те је у

сваком поједином периоду, у колико му је засад познато било, и ако не баш свуда поузданим хронолошким (I. и II. период) а оно ипак неким извјесним редом навео и имена епископа односно митрополита.

Да би имена и број епископа за I. период (1221.—1324. год.) бар приближно одредио, послужило се писац у том случају помеником из Тројичанскога манастира код Плеваља, те их по истом поменику а под насловом „Хумски епископи“ седморицу набраја.

У II. периоду, који опсиже доба од 1324.—1776. год. и који је од свих најдуљи, набраја г. писац под насловом „Херцеговачки епископи и митрополити“ 35 епископа односно митрополита. Сваком том поједином епископу — митрополиту није наведена година ступња на пријесто и смрти му — јамачно стога, што госп. писац није при руци имао довољно историјских података, из којих би потребне знаменитоети поцрпити могао. Тек са епископом Саватијем, који је по реду 35. од свију епископа, почиње нешто извјесно. Почамши од њега амо тачно је убиљежена код имена сваког слиједећег епископа година ступања на пријесто и смрти. Према ријечима г. писца, којима за епископа — митрополита Стевана Милутиновића (Мркоњића) вели: „он је пошљедњи владика од српске народности“ може се с поуздањем претпоставити, да су сва та 42 јерарха (т. ј. I. и II. периода) била чисте српске крви и кољена.

У III. периоду (од 1776.—1888.) набројана су имена десеторице митрополита (управо деветорице, јер је један био двапут митрополитом херцеговачким) грчке народности, те се према томе тај период право *грчким* назвати може. Године ступања на пријесто и одступања односно смрти сваког појединог тог Грка — митрополита тачно су забиљежене. Животописи су им само у неколико ријечи оцртани.

* Упућујемо поштоване читаоце нашег листа нека изволе прочитати приказ овог шематизма у листу „Глас Истине“ од 15. јуна о. г. број 11 стр. 171 написан од професора задарске православне богословије г. Јована Вучковића. Поред тога и критику од архимандрита г. Н. Дучића, штампану у листу „Веснику српске цркве“ за мјесец јуни, св. VI. стр. 653 на чланак „Хумска (Херцеговачка) српско-православна епископија“, који је чланак у почетку шематизма штампан, а написан је од архим. Дучића. Такође упућујемо читаоце нека прочитају број 13 и 14 „Босанске Виле“ од о. г.; те ће без сумње имати опширан појам о овом шематизму и његовом уреднику. Уред.

IV. Период (1888. год. до данас) носи наслов „*Митрополишти опет Срби (херцеговци)*.“ Овај период диче имена двају нових мученика — про-свјетитеља српског народа херцеговачког: а) блажене успомене митрополита *Леонтија Радловића*, кому удес не даде, да се за своје превелике труде и подвиге, које је за св. вјеру и цркву и милу српску народност своју поднио, наужива слаткога плода, кога је као примјеран војин Христов и као челик — Србин у пуној мјери заслужио; и б) *Серафима Перовића*, дичне старине, који од најскоријег времена (16. априла 1889.) црквом и митрополијом херцеговачко-захумском мудро и савјесно управља.

У одјелу II. описао је г. писам у кратко живот данашњег Преосвећеног Митрополита г. Серафима, а к томе је додао и лијепу слику Његову.

III. одјел садржи у себи описе српско-православних манастира у херцеговачко-захумској митрополији. Чудно ми долази, да су описивачи врло површно постанак и даљњу судбу манастира описали! Једино о Милешеву, Тројници и Житомишљини с поуздањем се потврђује, ко их је и кад подигао, а за остале се обично вели: „*ко је и кад је градио овај манастир, не зна се*;“ највише се описивачи ту ослањају и позивају на народња предања и на своје властите предпоставке. Манастира је на броју 16, но од тих свију 10 се жалибоже у развалинама налази, дочим су само осталих 6 читави.

У IV. одјелу побројане су све парохије са назначењем свију пароха и осталог свештенства митрополије херцеговачке. Цијела митрополија подијељена је на 12 протопрезвитерата. Има неколико парохија, које броје преко 5—8—900 душа, па у њима парохијалне цркве нема. Штета је грдна, да толика паства остаје без духовне хране, јер нема гђе да чује ријеч Божију, стога је од пријекне потребе, да се духовна власт постара, да се каквим нибуд начином ма капеле у тим парохијама подигну!

На крају тога одјела налази се статистички преглед Архидијезе Херцеговачко-захумске. По истом има цијела митрополија 78 парохија са 857 села, у којима је 128 цркви, 16 манастира, 13473 дома са 93590 православних душа. У митрополији има 7 прота, 71 свештеник, 1 само ђакон, 10 јермонаха, 1 синђел, 3 игумана и 2 архимандрита. Надаље наведена су имена свију онијех, који су год. 1888. и 1889. руко-

положени, који су у истим годинама на виши ступањ узвишени, који су за ревносно служење одликовани, који су помрли, одпуштени и напошљетку, које су цркве саграђене и освештане.

V. Одјел, који говори о стању школа у митрополији подијелио је г. писац у два дијела: у 1. је ријеч о српско-православним школама, којих је у год. 1889./90. бројем 18 са 23 учитеља, 3 учитељице, 894 ученика и 274 ученице. У 2. дијелу је ријеч о народним основним школама (комуналним). У 23 школе учи се свега 523 ученика и 49 ученица (саразмјерно врло мален број). Не знам, зашто у 2. одјелу није наведен број активних учитеља?!

VI. Одјел садржи списак свију богослова из митрополије херцеговачке, који течајем ове године полазе богословски завод у Рељеву. У сва четир разреда свега их је 14, од којих су двојица приватни слушаоци.

На почетку VII. одјела, који испуњавају „Историчке биљешке“ умјештена је на лијепом жутом фином картонпапиру израђена слика блаженопочившега Митрополита Леонтија, која се заједно са предњом сликом Преосвећеног госп. Серафима из Шематизма извадити и ради украса одаје не само сваког српско-православног свештеника, него и сваког иног честитог Србина уоквирити дати може, На првом мјесту оцртао је трудољубиви парох Сава Пјешчић лијепим ријечима живот и рад блаженопочившег митрополита Леонтије. Иза ове биографије слиједе још и други важнији описи као: „о српско-православној старој и новој цркви у Чајнићу“ од Ђ. Стајића учитеља; „Црква у селу Требиовима,“ у којој се налази стари антиминос, кога је у г. 1773. у Карловцу осветио Митрополит Вићентије Јовановић — Видак; затим „црква у Муштаћима“ у којој се такођер налази антиминос, кога је осветио Арсеније Чарнојевић патријарх Пећски год. 1692. Но од свију тих описа видно и одлично мјесто међу њима заузима опис „задужбине Херцега Стевана код Горажда.“ Ко је ту задужбину у овом шематизму описао, не знам, но ко је да је, ја се писцу тих редака дубоко клањам, јер је опис свој лијепим ријечима и лијепим слогом тако зачинио, е искрено исповједити морам, да ми је поред осталих занимљивих ствари у том одјелу шематизма била највећа душевна наслада читати тај опис; зато вељу: ејвала описивачу!

Послије тијех описа уврштена је окружница преосвећеног г. Серафима од 26. новембра 1889. Којом позива подручно свештенство, да у школама, гђе их има, српској младежи предаје науку вјере и да како преглед предавног градива тако и оцјене врху постигнутога уснјеха г. Митрополиту „јежегодно“ путем надлежних протопрезвитера шаљу; чему се на бризи и старању за просвјету народну преосвећеном господину митрополиту срдечно честитати и топло благодарити може. Уз ту окружницу приложена су и два односна образца (формулара) да их свештенство испуни.

Додана је ту и „конвенција између Аустро-Мађарске владе и цариградског патријарха од 31. марта 1880.“ гледи избора и потврде митрополита службујући у Босни и Херцеговини.

Шематизам је закључен са приложеним формуларом за списак цркви, парохија, свештенства и народа, који ће свештенство „јежегодно“ испунити и преко надлежног протопрезвитера митрополији послати имати.

И с овим би био готов са изложењем садржаја првог шематизма митрополије херцеговачко захумске.

Сад ми пак остаје да своје неке скромне примједбе о њему напоменем.

Штампање шематизма до данас врло мало познате митрополије херцеговачке било је заиста неопходна потреба, то се опореди не да; и ми не можемо на ино, него топло и усрдно благодарити госп. Патрикију на труду, који је око скупљања нужних података и око уређивања таквог шематизма уложио. Признати се мора, да је овај шематизам, упосредивши га са осталих шематизама иних наших српских епархија, врло добро уређен. Но и ако је он добро уређен, опореди се не да, да има у њему и незнатних недостатака. С тога ћу овом приликом упозорити г. Патрикију на исте, пак уздајући се у његову добру вољу, надам се, да ће их приликом састављања новог шематизма за год. 1891. попунити и старати се да ту шематизам што потпунији свијета угледа. Ја сумњам, да у поменутом шематизму за год. 1890. знаменитих историјских биљежака не би много више било, него што их је наведено, само да је свештенство хтјело своју дужност учинити. Што се тиче IV. одјела, који о парохијама говори, могао би се опширније извести. При цитирању наиме сваке

поједине парохије ваља прецизно и испрљиво све оно, што се о дотичној парохији зна, навести. Треба рећи да ли у парохији постоји црква, кад је — ако је има — саграђена и којим архијереом освештана, ко јој је може бити ктитор или основатељ, колико има душа мушких колико женских, колико брачних парова, и колико домова. Затим навести ваља, ко је парох, кад је рођен и којим архијереом рукоположен — кад за ђакона, кад за пресвитера; да ли у парохији има парохијални дом или бар парохијалне ил црквене земље, да ли има школе, каква је да ли српска или општа-народна, колико православне дјеце полазе ту школу ко је учитељ и предсједник школе, затим коме котару припада парохија, и које јој је пошљедња пошта. Напољетку што је главно: требало би приближити, да ли се у којој парохији налази каква светиња или свето место или каква водица гђе се народ скупља, па ако има, напоменути кад се скупља и од кога времена, да ли од памтивијека или од скоро. Ето то је све, што би још нужно било да у IV. одјел уђе, јер тако би сваки свештеник имао потпунији преглед цијеле митрополије, а подобним биљешкама би се многи и многи податак, који би добро дошао писцу историје цркве херцеговачке, заборавио. Међутим што то све у шематизму није ушло, не треба замјерити г. Патрикију, јер ја знам, да састављање и уређивање шематизма није лахка ствар; кривица стоји можда до многог свештеника, који потребита дата или никако или бар благовремено није писцу послао. Али и сам преосвећени г. Митрополит треба г. писцу у томе погледу на руку да иде. Велику би услугу учинио он г. писцу, кад би *circulando* подручно свештенство позвао, да под „строгимъ вѣкта воздаѣнїемъ“ потребите податке за састав шематизма до извеснога рока митрополији пошаље.

Што је главно, чудим се, да у Мостару још нема сталне конзисторије; но и ако нема сталне, ваљало је ипак ма и привремене чланове споменути, јер никако не могу вјеровати, да сам преосвећени г. митрополит са својим канцелистом само — дјела духовне и административне управе у митрополији руководи.

При закључку мога посматрања могу смјело рећи и потпуно увјерити г. Патрикију, да му шематизам, о ком је ријеч и поред поменутих недостатака, да му дакле тај посао само на част

и дику, а духовној књижевности херцеговачкој, која се сад поново у повећу свом налази, на корист служити може. Међутим овом приликом нека ми је дозвољено као „искључиво“ управити апел на свештенство херцеговачке митрополије те их овако позвати: Браћо свештеници! не будите лијени, него дед свако у својој парохији помњиво покушите све што знате о паро-

хији, о цркви садањој и старој, која је можда постојала, о разним св. мјестима и цјелителним водама, (којих за јамачно у земљи херцеговој доста има), гђе се народ сакупљао а и данас још сакупља; не предајте и оно што знате забраву, већ по оној: „зрно до зрно погача, камен на камен палача“, радите, па да вас види Бог!
поп Лазар.

Разно.

Добровољни прилог АЕ. и Митрополита Дабробосанског господина Ђорђија Николајевића. Дана 16. јула о. г. Његово високопреосвештенство наш старац архијереј Господин Ђорђије благоизвољео је послати „Одбору Српско-учитељског конвикта“ у Новом Саду 500 фор. прилога са писмом својим овог садржаја:

„Славном одбору српско-учитељског конвикта у Нови Сад“ односно предсједнику тога конвикта г. Аркадију Варађанину.“

„Читајући да сте установили „Српски учитељски конвикт у Новом Саду“, срце ми је у прима од радости заиграло, што ће наша мила Српчад имати завод, у ком ће или бесплатно, или најлакшим начином моћи учити науке, с којима ће себи обезбједити живљење, а свом народу бити користан члан. На ту племениту цијелу драговољно прилажем 500 фор., (пет стотина форинти) што вам ето данас и у писму подпуно шаљем на један пут толико, да се та света намјера што прије оствари.“ и т. д.

Као што се може видјети из правила друштвених, цијелу је овог српско-учитељског конвикта: да питомци имаду бесплатно или уз посве умјерену цијену: стан, огрјев, освјетљење, храну, а у случају болести и лијечење (§ 1).

Средства за остварење горње цијели, јесте фонд, којег је ово друштво основало, и из тог фонда приходима подмириваће се свеколике потребе тога завода. У тај фонд има утицати: а) чланарина друштвених чланова; б) комате од уложених главница; в) приноси од стране самих питамаца (§ 41); и г) добровољни прилози и легати (§ 2).

У име привременог одбора пресједник г. Аркадије Варађанин, са тајником г. Ђ. Милићем одговорио је дописом од 24. јула о. г. Његовом високопреосвештенству у следећем:

„Привремени управни одбор срп. учитељског конвикта у Новом Саду примио је племенити дар Вашег високопреосвештенства од 500 фор. а. вр. намјењен заводу овдашњег ново-основаног срп. учитељског конвикта. Морамо искрено исповједити, да нас је тај богати дар пријатно изненадио, јер нијесмо навикнути, да нас са висине првосвештеничких мјеста и то још из удаљенијих крајева наше св. матере цркве, обасипа така ријетка милост и благод. За то с пуним усхићењем шаљемо Вашем високопреосвештенству нашу најтоплију захвалу с изјавом, да ћемо тај племенити дар Вашег високопреосвештенства поднети на знање предстојећој главној скупштини срп. учитељског конвикта, а међу тим шаљемо Вам наш синовски рукољуб с молитвом, да преблаги Творац још дуго поживи Ваше високопреосвештенство на радост и дику цркве и народа нашег.“ Живели! и т. д.

Слава добротвору српско-учитељског конвикта митрополиту дабробосанске епархије г. Ђорђију Николајевићу. Да Бог да оваке добровољне прилоге пружао и у будуће на користи српске цркве и народа — на српско свештенство и учитељство. Живио!

Заклада Дабробосанског митрополита г. Ђорђија Николајевића. Са поуздане стране дознали смо да је Његово високопреосвештенство АЕ и митрополит г. Ђорђије, својим „закладним писмом“ датираним још о св. Сави, 14. јануара о. г. завјештао 12.000 фор. а. вр. у обвезницама уједињенога државног дуга, на цијелу: „да се цијели приход из закладе предава назначеном Одбору, који ће сваке године у један пут на дан светог Николе, то јест 6/18 децембра, или у недјељу прије, или послје тога свеца, дјелити на једнаке дјелове оним нововјенчаним

невјестама (дјевојкама и удовицама) српско-православног закона, које су се у Јазачкој (у Сријему) српско-православној цркви те године од 1. јануара до дана дјелитбе закладнога прихода вјенчале за младиће или удовце српско-православне вјере, макар оне иза вјенчања у друго мјесто отишле.“ и т. д. и т. д.

Закладно писмо са односним обвезницима, док се неке формалности изврше и уреде — биће предано дотичној управи, и ступиће у живот по жељи добротвора, како је већ написано и завјештано.

Па шта да речемо на овом добротворном и племенитом дијелу нашег старца архијереја г. Ђорђевића? Друго ништа него слава му у народу српском!

Он цијелим својим животом, дјелима и књижевним радом од почетка па до данас, он, овијем завјештајем као и онијем од 1879 у Далмацији, показао је да искрено љуби свој народ, да живи и штеди за свој српски народ, и да њему све оставља и оставиће на народне потребе.

Слава ти српски добротворе. Твоја су дјела велика, дјела славна од почетка па до данас, и нека те Вишњи одржи у крјепком здрављу, у чилој старости, да доживиш Несторова љета, како би добио времена, да тако трајну, тако сјајну успомену оставиш и у овој препаћеној земљи Босни — у овом запуштеном народу, у чијој средини узвисите Божији промисао на високо достојанство „добро босанског митрополита.

Незаборави ни овог народа и његовијех пошреба — његове српске школе, а он ће ти бити благодаран на вијеки. Живио! Живио! мироносни владико!

Слијепчев прилог. Цвијо Панић, слијепца, у 52 год. свога доба преселио се у вјечност у Кључу (Босна) 9. новембра 1887. и на смрти оставио је од своје сиротиње 50 фор. као прилога православној цркви у Кључу. И тај новац ове године предан је у црквену благајну.

Дај Боже да се и други окати православни Срби угледају на овога слијепца и пруже помоћ цркви и школи српској.

Слијепца Панић родио се у селу Растоци (кључком протопрезвитерату 1834 год., ослијепио је од осипца 1849. а умро је како већ горе гласи; дакле био је слијеп 38 год., и премда су му биле суве очи, ипак могао је сваки новац претима познати, народ по говору познавати, у

село сам отићи и у вароши у свачију кућу ући. Умјео је врло добро и вјешто гуслати и јуначке српске пјесме пјевати; те кад би у које село или на збор дошао, примјечавало се неко особито весеље код присутних. Женио се два пута а био је бездјетан.

Освећење ново подигнуте цркве православне у Благају, (котар Бугојно, окружје Травник). На дан 1. јуна о. г. освјештао ову цркву Његово високопреосвештенство митрополит Дабробосански господин Ђорђевић Црква је од тврдог материјала а храм је посвећен **Сшеству свѣтога Духа.** (Доцније донијећемо опширни опис и освећење ове цркве).

Женске као богослови. У мјесту Хартеролду у Сев. Америци примају се од јесенае и женске за питомце у богословском семинару.

Црква у вагону. У Тифлису у Русији свршили су скоро један вагон за жељезницу, у коме се налази прекрасна црквица за путнике, која има фини олтар, звоник са звонима и около столице. Већина црквених ствари начињена је од финог ораховог дрвета, Цијела црква стала је до 12.000 рубаља, а у њој ће моћи стати до 70. људи.

Свршени богословци српско-православног богословског завода у Рељеву. У школекој години 1889/90. по гласу класификација богословског завода у Рељеву, свршили су и добили су апсолуторну свједочбу ови: *Јосиф Кочевик и Коста Поповик са одличним успјесом; Лазар Марковић, Лово Мостаруца и Лазар Ожеговић са врло добрим успјесом; Јевши Одавић са добрим успјесом.*

Далматински православни владика. Највишим својим ријешењем од 10 јула о. г. благоизволео је Његово величанство именовати архимандрита и професора богословије у Задру, Др. Никодима Милаша за православног епископа далмадинске епархије Овом именовању владике Милаша радују се сви одани искрени пријатељи православља и српства, јер је архимандрит Милаш не само одлучан поборник православне цркве и народа, но и један од тамошњих најучених Срба.

Ово наименовање високопречасном г. Милашу честитамо, са срдачном жељом да га Бог поживи много љета на бранику православља и најистинитије цркве а на корист српског народа и пастве његове.

Освећење темељног камена у селу Врточу. Дана 20. јула о. г. на св. пр. Илију освештан

је темељни камен цркви у селу Врточу (прото презвитерат Бихаћ). За овај св. чин одређен је од високе духовне власти. Коста Ковачевић парох и надзиратељ. Чин освећења обавио се овако :

Изјутра у 9 $\frac{1}{2}$ сати отпочела је божествена служба у старој дрвеној црквици. При служби служио је уз началствујућег надзиратеља још 5 свештеника. По свршетку божествене службе кренула се литија на ново одређено мјесто за цркву, које бјеше од ове црквице удаљено 10 минута. Литија је ишла у потпуном реду, напријед свештеници а за њима народ, који са одушевљењем очекивао да што прије дође на мјесто гђе ће бити подигнута нова црква. Пошто је литија на лице мјеста дошла, народ стаде у највећој тишини брисајући зној са чела, јер бјеше мало уза страну. На мјесту гђе ће бити прјесто бјеше ископана јама (ров) а код исте положен дрвени крст. Уза ову бјеше постављен сто на коме стајаше у једној посуди вода а у другој уље. На десној страни бјеше ископана јама гдје ће се поставити темељни камен; — а у истом ископана јама за споменицу.

Прије нег је освећење отпочето — уписали су свештеници, одборници и други побожни хришћани имена своја у споменици а притом и многи дарове за цркву положили. После је овога отпочео је чин освећења по уставу. По свршетку освећења прочитана је народу споменица те поставита за то у начињену лимену кутију а ова у темељни камен. По свршетку чина изговорио је г. надзиратељ неколико ријечи народу о значају храма, показавши му како се ново започети храм отпочине са вољом, трудом и пожртвовањем српско-православног народа, са потпором високе земаљске владе. Препоручивши му слогу и сретан почетак. На свршетку рече: да Бог поживи његово величанство цара и краља Франц Јосифа I., под чијом владом и окриљем почиње се овај св. храм, а народ повика живио! Да живи његово високо-преосвештенство г. Ђорђе Николајевић! а народ повика живио! Да живи висока земаљска влада! а народ повика живио!

Док је освећење трајало исналило се неколико хитаца из можарева. После је освећења сјели су свештеници, неколико одборника и други страни гости за објед при ком је било више здравица.

Што се тиче мјеста, на ком се нова црква отпочела зидати — јесте узвишена гла-

-вица коју народ зове: „Градина“ а због тога је и зове, што околу цијеле главице постајао је некад град, јер се познају трагови зидова. На сред ове главице био је некада храм, јер се такође познају зидови. Био је строго по православном типу истоку окренут. На истом овом мјесту отпочета је нова црква. Околу древног храма налази се и сад много велики плоча, које је народ превртао, те под истијем налазио људских костију. Натписа и шара никакви нијесам видио, но причају да их је било, него сам само на једној плочи нашао просто изрезан крст. Заиста је лијепо мјесто за цркву; јер са ове Градине види се јужно старо-дрвени Бјелая, југо-источно Петровац, источно планине а испод ових села: Суваја, Вођеница, Врановина, Рисовац и Крњеуша.

Примјетити ми је како се сакупљени народ тако рекућ топи од радости, ће се нова црква почиње, а особито часни г. Давид Латинић мјестни парох и с њим одбор, који са свима силама гледаху да што сјајније свечаност испане и да своје госте угосте. Народа је доста било из мјеста и са стране, а много би га и више било, да се није трефило сајмени дан у Бишћу.

Како чујем ново-започета црква до 2 $\frac{1}{2}$ мјесеца биће под кровом.

С. Ћ.

Босански ђаци. У I. броју „Родољуба“ који у Илоку излази, стоји међу ситнијем стварима под датумом 14. јуна ово: „Босански ђаци.“ — „Међу ђацима у рељевској богословији било је неки дан ватреног нападаја на заводску управу, и њену дисциплинарну стражу.“

Ово је измишљена лаж и голо непоштено подметање. Оно баш дана т. ј. од 3/15 јуна пак све до 16/28 јуна били су ђаци у рељевској богословији особито добри и у сваком погледу учтиви, јер су се баш онда спремали за испите, који су им отпочели дана 7/19 јуна а свршили су их у четвртак дана 14/26 јуна. За вријеме испита били су једнако у заводу Његово високо-преосвештенство митрополит госп. Ђорђе Николајевић и повјереник земаљске владе г. Иван пл. Савић; те ни гласа ни трага није било у погледу каквог нападаја на заводну управу и дисциплинарну стражу; шта више може се казати, судећи по класификацијама из владања, да су ове године ђаци рељевске богословије баш мирни били, јер им оцјена из владања у опште излази на „похвално.“

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Написао сам повеће дјело, које сам наканио штампати у књизи под именом:

„КАРЛОВАЧКО ВЛАДИЧАНСТВО“.

Већ овај наслов каже, да се моја радња тиче посебно овога српско-православнога владичанства, које је и по својем простору најопсежније а и по броју народа најмногбројније између свијех осталијех владичанства наше српске Карловачке Митрополије. Али је ово владичанство још и по томе врло важно, што је српско-православни народ овога владичанства највећу и најљућу борбу издржао ради своје православне вјере и ради своје народне Српске Цркве.

Радњу ову своју подијелио сам на два главна дијела. У првом дијелу исписао сам и прибиљежио сам све оно, што се тиче српскијех насељавања по простору данашњег Карловачкога Владичанства. Ту сам јасно и вијерно прибиљежио: како су ови крајеви од Турака расељени, па како су и када су нашијем народом насељени? Скоро за сваку општину или парохију нашао сам истините податке: кад је и како је која насељена?

У другом дијелу написао сам све оно, што се тиче наше вјере и наше цркве. Ту сам казао: како је било овуда са православном вјером од најстаријих српскијех насебина овуда, скоро за двјеста година прије пријеласка патријарха Чарнојевића? Како је и када је почело унијаћење на овим странама? Како је установљено ово владичанство и како је отето од унијата, па сједињено са својом народном српском Карловачком Митрополијом? Како је подијељено на Карловачко и на Костајничко Владичанство и како је опет спојено? Како је Жумберак поунијаћен и т. д.? Најкраће да речем, написао сам: како је Карловачко Владичанство из српскијех насебина постало, каква му судба бјеше прије Чарнојевића и послје њега и како оно стоји данас?

Све, што сам написао, написао сам по најновијим и признатијем изворима, а највише и главно: по ориџиналнијем, званичнијем листинама, које су добро и обилно сачуване у нашој конзис. архиви у Плашком, и онда у архиви манастира Гомирја. А сав мој рад прогледао је, а на мјестима попунио и исправио, наш најуваженији историчар, а мој драги учитељ, високопречасни г. архимандрит Руварац; и текар, послје његовог очинског одобрења, ево ја оглашујем ову своју радњу. Па ово његово одобравање, мислим да је довољно ради препоруке ове моје радње.

Цијело дјело изнијеће преки 40 штампанијех табака, па по што је то много све за једну књигу, то ћу све да штампам у двије књиге.

У првој књизи штампаћу сав први дио о насељењу овога владичанства и онда из другог дијела све до владике Јакшића, а то је све што се тиче наше вјере и наше српске цркве, од најстаријих времена па до године 1750. У другој књизи доћи ће историја овога владичанства од 1750. г. па до данас.

Ова прва књига изнијеће до 20 штампанијех табака, па надајући се, е ће се јавити довољан број претплатника да се покрију штампарски трошкови — ја сам је већ дао да се штампа. А желећи да ова књига дође у што више српскијех кућа, особито овога владичанства — ја сам је написао тако лако и разговјетно — е ће је моћи и читати и разумјети и њоме се користити и учен и неучен, и с тога јој стављам и најмању цијену од 1 фор.

Не тражим никаква добитка ни награде за свој труд, него ми је једина жеља, да се књига што више растури и чита. Па и ако се ова моја радња тиче посебно само Карловачког Владичанства, али нека свак буде увјерен, да се она уједно тиче и цијеле наше Карловачке Митрополије; јер се не може ни написати историја једнога владичанства а да се уједно не пише у главном и историја цијеле митрополије и цијеле наше овој стране Цркве. Ту долази: Како је прешао српски патријарх из Србије на ову страну? Какве је привилегије добио? Како се љуто борио, док је

добро власт и над православној народом по Хрватској и по Славонији? Како је постао данашња наша Карловачка Митрополија? Када су све састајали се наши народно-црквени Сабори и шта је рађено на тим Саборима? Када су и како су постале код нас разне црквене и општинске уредбе као: разне конзисторијалне системе, регуламенти и деклараторија од 1779.? Како су укинути многи црквени празници и како су данашњи узаконени? и т. д. Све се ово тиче циљеве наше овоостране цркве и важи једнако за сва наша српско-православна епархијална места. Особито ово дјело важи за Цркву Српско-Будимачку, колико и за ово карловачко. О тога се надам, да ћу ја наћи издешне потпоре из циљеве наше митрополије; јер сам потпуно увјерен, да се не ће ни један Србин кајати, што је моју књигу прочитао.

Рад претплати стварањем до Велике Госпојине о. г. а новици молим да ми се у најпријед пошалу; јер за то се и ниште претплата, да се прије врати штампачу. Скупљачима радо ћу дати на 10 књига једну у име награде. Ко је рад да сазна за прошлост своје вјере и Цркве у овоме владичанству и у опште у нашој митрополији, молим, нека ми се што прије са претплатом пријави, како бих од прилике могао знати, колико бих комада дао штампати! Чим прва књига буде готова, да ћу штампати дјелу и оласићу нову претплату.

У Карловцу, на Видов дан 1890.

Манојло Грбић,
свештеник и катихета на српској учитељској школи.

Број 48103.
I.

Распис најтечаја.

Почетком идуће године 20. августа (1. септембра) 1890. попуниће се у православној богословији у Ревењу шест питомачких мјеста, и то 3 за припаднике зворничко-гуцанске, а 3 за припаднике херцеговачке дијепезе.

Модеицима ваља приложити свједочанства, којима ће бити утврђено:

1. Да је молителъ син ових покрајина, да је православно вјере и да је навршио 15 година живота (крштено писмо).
2. Да је одобрим усрјехом свршио барем основну школу (школско свједочанство).
3. Да је нежењен и да му је владатељне непорочно (свједоца надлежне политичне области).
4. Да је умно и тјелесно потпуно здрав (лијечничка свједоца).

Тако оложене модеици ваља преко дотичне духовне области поднијети земљској влади најкасније до 8./20. августа о. г.

Прије него што се молителъи могу примити у речени завод, мораће се подврћи пријамном испиту, и то не само из катихизиса и библјиске повјести, него још и из дјелних предмета, у којима се нађе, да је од потребе, да се узмогне свјестрано оцијенити њихова способност и зрелост, да задовоље научним захтјевима реченог завода.

Земљска влада за Босну и Херцеговину.
Сарајево, дане 13./25. јула 1890.

За поглавницу земљске владе,
административни директор:

Савремени с. р.

Број 1236.

Распис натјечаја.

Код српско-православног манастира Гомионице, у бањалучком протопрезвитерату, отвара се ове године српско-православна народа основна школа с почетним I. разредом.

За ово мјесто тражи се нежењен учитељ, који ће уз молбу приложити документе: да је Србин православне вјере, да је с добрим успјехом свршио прописане науке, да је вјешт црквеном појању и правилу; и свјedoцбе досадањег службовања.

Учитељ ће имати у манастиру стан, огрјев, освјетљење, храну и послугу, а у новцу 250 фор. годишње плате.

Поред учитељске дужности биће обвезан у цркви пјевати и дјечицу у пјенију црквеном поучавати.

Натјечатељи треба да своје ваљано инструиране молбе најдуље до 20. августа о. г. пошаљу српско-православној АЕ. Митрополитској консисторији дабро-босанској, која ће извршити избор, склопити уговор и дати изабраном у име путног трошка 30 фор. као предужам годишње плаће. Овај предужам повратиће се у једнаким мјесечним ратама манастирској каси.

У Сарајеву. 31. јула 1890.

АЕМ. консисторија дабро-босанска.

Стјечај.

Тражи се за српско-православну основну четвороразредну школу, учитељица, са годишњом плаћом 400 фор, слободан стан у школској згради и довољан огрјев.

Рок стјечаја траје до 1. августа 1890.

У Прједору, 19. јуна 1890. год.

За срп. прав. црквено-школску општину, у одсуству пресједника.

Подпресједник:
И. Р. Зеленика,
прото.

Она госнода претплатници изван ове дијецезе и покрајине, уљудно се позивају да изволе до септембра о. г. подмирити претплату за I. II. полугође, јер ћемо бити приморани идућу свеску обуставити онима, који нам до то доба не пошаљу претплату.

Г. г. Проте и надзиратељи босанско-херцеговачких дијецеза умољавају се, да похите и покуше претплату од подручних свештеника, и што скорије пошаљу.

Администрација „Б.-Х. Источника.“